

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOSOFICKÁ FAKULTA

Katedra středoevropských studií

Bakalářská práce
Zuzana Glacnerová

Československo- maďarské vztahy v letech 1920-1921

Czechoslovakia- Hungarian relations in the years 1920-1921

Vedoucí práce: Mgr. Robert Pejša, Ph.D.

2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím řádně uvedených a citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

.....

Zuzana Glacnerová
(*vlastnoruční podpis*)

Děkuji Mgr. Robertovi Pejšovi, Ph.D., vedoucímu mé bakalářské práce, za přínosné rady, konzultace a podněty.

ABSTRAKT

Tématem bakalářské práce je dramatické rozmezí let 1920-1921 v Československu a v Maďarském království. Cílem práce je komparace odlišných názorových stanovisek, v nichž na jedné straně stojí nově rozvíjející se demokratický stát v čele s Tomášem Garrigue Masarykem a na straně druhé konstituční monarchie s regentem Miklósem Hortym. K teoretickým východiskům práce bude náležet Trianonská smlouva, důraz bude kladen především na události z politologického hlediska, opomíjeny však nezůstanou ani na zdánlivě nepodstatné či opomíjené informace týkající se kulturní či nacionalistické stránky.

Klíčová slova: Pařížská mírová konference, Martinská deklarace, Trianonská mírová smlouva, Mihály Károlyi, Miklós Horthy, Pál Teleki, István Bethlen, Edvard Beneš, Andrej Hlinka, slovenský autonomismus, maďarská iredenta, puč krále Karla Habsburského, Bílý teror

Theme's subject of capture are the dramatic yours 1920-1921 in Czechoslovakia and The Kingdom of Hungaria. Using the comparision, I wanted to point out the main political approach and opinion differences – the new-forming democratic republic governed by Tomas Garrigue Masaryk on one hand, and the constitutional monarchy led by Miklós Horthy on the other. I used the Trionian Pact as the theoretical fundamental and all the fact are observed, described and evaluated especially from the political prospective. Nevertheless, we will also touch the seemingly inconsequential information regarding the cultural life or nationalism issues.

Key words: Paris peace conference, Martinic declaration, Trionian peace pact, Mihály Károlyi, Miklós Horthy, Pál Teleki, István Bethlen, Edvard Beneš, Andrej Hlinka, slovakian autonomism, hungarian irredentism, putsch king Karel Habsbuský, White terror

OBSAH

Úvod.....	6
Struktura a heuristická základna práce.....	7
1. Politický vývoj před rokem 1920.....	10
1. 1 Nacionalismus a otázka slovenské integrity.....	20
2. Aktuální otázky československo-maďarských vztahů v roce 1920.....	22
2. 1 Obnova maďarského království.....	23
3. Důsledky Pařížské mírové konference.....	26
3.1 Mezinárodní vztahy s Maďarskem v době trvání Pařížské mírové konference.....	31
4. Šok jménem Trianon.....	36
4. 1 Bílý teror.....	37
5. Nekončící napětí v rámci Česko-slovensko-maďarských vztahů.....	40
5. 1 Maďarská iredenta.....	40
5.2 Plány vedoucí k obsazení Slovenska.....	43
5. 3 Československo-maďarské obviňování.....	44
6. Slovenská otázka v roce 1921.....	46
6. 1 Slovenský autonomismus.....	47
6. 2 Maďarsko-věčný nepřítel.....	51
7. Habsburský pokus o restituci Maďarska.....	53
7. 1 Fenomén Horty	53
7. 2 Královská otázka.....	54
Závěr.....	60
Resumé.....	61

Seznam použité literatury62

Přílohy63

Úvod

Poválečná léta, konkrétně roky 1920 a 1921, kterým se budu podrobně věnovat na následujících řádcích, jsou úzce spjatá jednak se samotným válečným obdobím a samozřejmě i s Pařížskou mírovou konferencí, která de facto rozhodla o budoucnosti nově tvořících se států. Ačkoli reálné boje na jednotlivých frontách skončily rokem 1918, boje na poli zahraničně-politickém i vnitropolitickém vypukly především v letech následujících. Rozličná stanoviska týkající se společenské a politické diferenciací zastávaly vítězné mocnosti i poražení, společných jmenovatelů na řešení situace však nacházely zřídka. Společným problémem řady států se však stalo Maďarsko.

Odlíšná názorová stanoviska a s nimi ruku v ruce jdoucí vytváření se československo-maďarských vztahů, zapříčinilo hned několik výrazných aspektů. Zatímco se Maďaři po první světové válce zařadili k poraženým státům, Češi a Slováci se vymanili z Rakousko-uherské monarchie, kde patřili mezi utlačované menšinové národy aspirující na svůj samotný národní vývoj. Maďaři ztráceli, Češi a Slováci získávali. Na jedné straně tu tak stojí nově se konstituující stát, v jehož čele stojí Tomáš Garrigue Masaryk, opakem je pak Maďarsko s konstituční monarchií, v jejímž čele stojí regent Miklós Horthy. Vyjma toho Maďarsko stále čelilo nebezpečí hrozby opětovného návratu Habsburků, ať už chtěného či ne, nicméně tato otázka se stávala klíčovou vnitropolitickou otázkou polarizující maďarskou společnost.

Několik staletí žily tyto národy společně v jednom státním celku- království, monarchii, nicméně jejich specifická mentalita je vždy výrazně odlišovala. Mentalita obou států byla daná historicky. Například Jan Palach viděl v Maďarech aristokratický národ, který se uměl vždy spojit v jeden celek a bojovat. Aristokratická minulost však nebyla spojená ani s českým či slovenským územím, obdobná definice bojovnosti tak podle Palacha ztrácela na významu. Na konci 18. století byl v Maďarsku zastoupen tzv. stavovský nacionalismus, jenž byl představován postojem šlechty k idejím francouzské revoluce. Johan Gottfried Herder se obával, *že se maďarský národ rozpustí v moři okolních slovanských, germánských a románských etnik*. Jazyk zde byl velmi citlivým tématem, maďarštinou totiž hovořila pouze menšina obyvatelstva. Ferenc Kazinczy, který v 19. století patřil k národní elitě, se ztotožnil ještě s další Herderovou myšlenkou, *„totiž že národ, je jediným prostředníkem realizace možností individua a je životně závislý na užívání jazyka.“* Také István Bibó poukazoval na maďarskou národní sounáležitost, která přetrvala v podobě jazyka i lidových obyčejů. Uhry měly hluboké historické kořeny, které ač měly být

Habsburky překryty, v budoucnu opět vypluly napovrch a prokázaly, že jsou Maďaři skutečným a živým národem. Jestliže v průběhu 19. století sami Maďaři museli *pátrat po tom, kam se z Maďara vytratil Maďar*, následující století opětovně ukázalo nejen kdo je Maďar, ale i sílu soudržnosti maďarského národa. Na troskách Uher byl pak maďarský nacionalismus postaven na *prestižních i hospodářských důvodech, které měly udržet celistvost země*.

V 19. století také české země spadaly pod nadvládu Rakousko-uherské monarchie, z omezené politické svobody však dokázaly vytěžit maximum v oblasti hospodářství. České země začaly prosperovat do takové míry, že se staly nejen průmyslovým centrem celé rakouské monarchie, ale svůj úspěch zaznamenaly také na celosvětové úrovni. Z toho také plyne jakýsi specifický rys české povahy, která i ve svízelných situacích dokázala najít vhodný způsob k přežití a následné prosperity.

Jak Češi, tak i Maďaři spadali do tzv. Herderova pojetí národa, které vycházelo z formativní role jazyka, společných tradic i kultury. Právě nacionalismus obou zemí se stal určujícím znakem pospolitosti, díky které se Češi i Maďaři ohraničovali od okolního společenství. Nacionalismus se de facto stal synonymem národní identity i vytvářejících se národních hnutí. Charakteristickým rysem středoevropského nacionalismu byl také strach o národní pospolitost, což se negativně promítlo na území okolních států. Středoevropský nacionalismus se dále projevoval malým sebevědomým, které bylo často maskováno siláckými činy a gesty. Tato charakteristika je pak příznačná pro Čechy a zejména pak Maďary právě v letech 1920 a 1921.¹

Struktura a heuristická základna práce

První kapitola bude věnována nastínění konkrétních faktů týkajících se odlišností Čechů, Slováků a Maďarů, pohlíženo zde bude na zásadní události, které se udály před rokem 1920 a které tento i následující rok ovlivnily. V krátkosti budou načrtnuty dopady Rakousko-Uherského vyrovnání z roku 1867 i vznik vojensko-politického Trojspolku, jehož vojáci bojovali na frontách za 1. světové války. Další z úvodních pasáží je věnována československým osobnostem politického života, vzniku samotného Československa a procesu vyčleňování Slovenska z Horních Uher. Oddíl věnovaný Pařížské mírové konferenci (PMK) pak úzce souvisí nejen se samotnou III. kapitolou, ale přednostně také

¹ <http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/415-problem-maleho-naroda-a-masarykuv-nacionalismus.html>
[Cit. 18. 5. 2012]

s formováním nově vzniklých hranic. Dílčí úsek je věnován nestabilní politické situaci v Maďarsku a následnému soupeření o moc v politické sféře. Samotnou podkapitolu pak tvoří nacionalismus a otázka slovenské integrity.

V pořadí další kapitoly se věnují konkrétním tématům z let 1920 a 1921. Druhá kapitola nastiňuje proces obnovy Maďarského království, již zmíněná III. kapitola hovoří o důsledcích PMK, v podkapitole se pak podrobněji věnují mezinárodním vztahům s Maďarskem právě v době konání PMK. Po podpisu Trianonské mírové smlouvy zavládlo v maďarské společnosti zděšení, které blíže přibližuje IV. kapitola s názvem *Šok jménem Trianon*. Podkapitola se zabývá bílým terorem jakožto specifickým jevem na maďarském území. Následující kapitoly jsou věnovány Slovensku a jeho postavení v rámci Československa, opomenuta nezůstane také maďarská iredenta, plány, které měly vést k obsazení Slovenska Maďary i konkrétní stav Slovenska v roce 1921. Poslední kapitola se pak zabývá královskou otázkou, potažmo dvojím návratem krále Karla.

Ve své práci vycházím ze soudobého denního tisku, Lidových novin a Tribuny, který odrážel názorová stanoviska jednotlivých redaktorů i československého veřejného mínění na problematiku nově vzniklého Československa a Maďarska. Tato periodika, jež vycházela 2x denně 7 dní v týdnu, reflektovala s různou intenzitou aktuální maďarské události, které se přímo či nepřímo dotýkaly Československa. Pomocí politických vyjádření i klasicky informujících článků pozorujeme, jak se k jednotlivým událostem stavěly české, slovenské či maďarské politické špičky.

Na jednu stranu tyto noviny podrobněji dotvářejí kontext celé doby, na druhou stranu mnohé články nelze přijímat doslovně, jelikož skutečnost se různila od té, kterou podávali autoři těchto periodik. V tomto případě srovnávám články se sekundární odbornou literaturou. I díky těmto klamným článkům pozorujeme to, jak Češi vnímali Slováky, na které bylo mnohdy nahlíženo s despektem, podobně jako na Maďary samotné. Šlo především o to, aby se Češi, potažmo Slováci, dokázali zbavit předsudků o druhém etniku a začali mu věřit. Tato důvěra však byla v letech 1920 a 1921 značně nalomená.

Pramenným podkladem mé práce je výše zmíněný tisk, Lidové noviny a Tribuna z let 1920 a 1921, který jsem získala v Národní knihovně v Praze. Lidové noviny jsem čerpala z digitalizovaných dokumentů, Tribunu pak z mikrofilmu. V I. kapitole vycházím především z knihy Ignáce Romsicse *Trianonská mierová zmluva*. V kapitolách týkající se Slovenska čerpám z Dušana Kováče a jeho *Dějiny Slovenska*, dále pak z Mariána Hronského a Miroslava Micheli. Československé vztahy pak přibližuje Jan Rychlík ve svém díle *Češi a Slováci ve 20. století*, z jeho díla čerpám především oblast slovenského autonomismu. K dějinám Maďarska jsem použila

identicky pojmenovaný titul od Richarda Pražáka a dále pak od Laszlo Kontlera. V problematice PMK a dopadům Trianonu na maďarskou společnost vycházím z děl Evy Irmanové- *Maďarsko a versailleský mírový systém* nebo *Zrodu nové Evropy*, kam Irmanová přispěla kapitolou *Nepřátelé Trianonu*.

1. Politický vývoj před rokem 1920

Rakousko-uherská monarchie, rozprostírající se v srdci Evropy, byla, vyjma Ruska, se svou rozlohou 676 600 km², největším státem kontinentu. Početní poměr Maďarů tvořil 20% z celkového počtu obyvatel žijících na území Rakousko-uherské monarchie, přičemž tato národnostní skupina žila v rámci uzavřeného teritoria historických Uher. Také Češi žili v poměrně ohraničeném území Čech a Moravy, velká část z nich obývala také Slezsko a mnohonárodnostní Vídeň. Slovinci, tvořící 4% z Rakousko-uherské populace, se nacházeli na území severních žup Uherska.

Z hlediska náboženského vyznání se hlásilo 58% Maďarů k římskokatolické církvi, stejného vyznání byli také Slovinci. 26% Maďarů se pak přihlásilo k reformované církvi. Češi se svým vyznáním zařadili jednoznačně ke katolické skupině.

Po Rakousko-uherském vyrovnání v roce 1867, kdy se země rozdělila na Rakouské císařství a Uherské království, se aktualizovala otázka přihlášení se k mateřskému jazyku. K Rakouskému císařství, jehož součástí byli České země, se přihlásilo 35,6% obyvatel s němčinou jakožto mateřským jazykem. V Uhersku pak 48% obyvatelstva jako svůj mateřský jazyk uvedlo maďarštinu. Po dualismu se nejvíce znepokojeným etnikem stali Češi, požadující trialismus.² Z toho měli velké obavy Maďaři.

Předseda vlády Dezső Bánffy k tomu ve své knize v roce 1902 přímo napsal: „...*jestliže chce Uhersko žít, musí být jednotně maďarské a jeho maďarizační úsilí se musí vzepřít všem přímým i skrytým aspiracím, které se pod rouškou požadování národnostních práv orientují proti jednotnému národnímu vývoji.*“³

Šéfredaktor *Budapešťských novin* Jenő Rákosi reagoval na podobnou problematiku v jednom ze svých článků: „*Nepotřebujeme nic jiné než 30 milionů Maďarů na tomto místě, v této zemi sehráváme hlavní úlohu v dějinách Evropy.*“⁴

Zahraničně politické problémy, vyostření vztahů mezi R-U monarchií a Srbskem či anexí Bosny a Hercegoviny – všechny tyto mezníky znamenaly nový posun nejen v dějinách států monarchie, ale i mimo ni. V roce 1879 došlo k uzavření Dvojspolku Německa s R-U, o tři roky později vznikl připojením Itálie Trojspolek, později tento pakt k sobě přičlenil i Rumunsko, které však nebylo, podobně jako Itálie, stále a v průběhu války se připojilo

² Maďary to znepokojovalo především z toho důvodu, že sílící vliv Čechů by se mohl odrazit na Slovincích, především pak v rámci hospodářské spolupráce, která by svými důsledcích mohla inklinovat až k posílení národně-politického hnutí.

³ ROMSICS, I.: *Trianonská mírová zmluva*. Kalligram, Bratislava, 2006, s. 27.

⁴ ROMSICS, I.: *Trianonská mírová zmluva*. Kalligram, Bratislava, 2006, s. 28.

na stranu spojenců.⁵

Velká válka, jejíž vypuknutí je spojené s 28. červnem 1914, kdy došlo v Sarajevu k atentátu na Františka Ferdinanda, znamenala nejen doposud nevídaný vojenský konflikt, ale i událost, která svými dopady ovlivnila Evropu na další minimálně půl století. Strategické plány jednotlivých velmocí vstupujících do války pod záštitou Trojspolku měly odlišné tendence anexe. Například István Tisza chtěl pouze minimálně rozšiřovat hranice vlasti, byl však „přehlasován“ maďarskými imperialisty, kteří navázali na výbušnou politiku Německa a požadovali rozsáhlé rozšiřování území.

K nejvýraznějším osobnostem československého politického života patřil T.G. Masaryk, Edvard Beneš a M. R. Štefánik. Společně pracovali v Československé národní radě a prosazovali koncept Československé republiky. Masaryk již v prvním roce války jednal v Rotterdamu o obnovení historických Čech, Moravy a Slezska, ke kterým by bylo připojeno podle Masarykova konceptu, území tzv. Horních Uher. Koncepti národního státu prosazoval i Edvard Beneš, který odmítal možnost federativního uspořádání a poměrně jednoznačně se klonil k názoru, že: „*nezávislé Maďarsko si může nechat výlučně jen Maďary obývané území.*“⁶

Představy o budoucnosti Rakousko-Uherska se u jednotlivých velmocí lišily, jednou ze zásadních událostí se však stalo jmenování nové francouzské vlády, kdy se jejím předsedou stal George Clemenceau a ministrem zahraničních věcí Stephen Pichon. Tito čelní politici byli jednoznačně pro rozdělení monarchie, čímž se lišili od předchozí francouzské politické elity, která byla v národních otázkách nerozhodná. Oproti tomu Woodrow Wilson, nejvyšší představitel Spojených států amerických, požadoval ještě v roce 1917 zachování monarchie v rámci federativního uspořádání. Americký ministr zahraničí Robert Lansing podporoval koncept vzniku nových států na území monarchie jakožto jediného způsobu, který by zamezil budoucí expanzi Německa. A právě z jeho názoru se začalo v budoucnosti vycházet. Touto změnou bylo de facto Rakousko-Uhersko odsouzeno k definitivnímu zániku. Seton-Watson pak ve svém prosincovém memorandu popsal koncepci národních států a vytvořil možný návrh hranic nového Maďarska, který obsahoval ucelenou část bývalého uherského království, kde většinu obyvatel tvořili právě Maďaři.⁷

⁵ ROMSICS, I.: *Trianonská mierová zmluva*. Kalligram, Bratislava, 2006. s. 32.

⁶ Tamtéž, s. 34.

⁷ Tamtéž, s. 38.

Podobné memorandum sestavil i americký prezident Wilson známé pod tzv. 14 body, ze kterých vycházela i Slovenská národní rada, podobně jako další nově vzniklé státy po první světové válce. Hovořil zde o právu na sebeurčení všech národů Rakousko-Uherska.

24. dubna 1918 Slovenská národní rada přímo na svém zasedání hovořila o tom, že: „*Slovenská národní strana stojí na stanovisku bezpodmínečného samo-určovacieho práva a na tomto základě indikuje pro slovenský národ účast na vytvoření samostatného státu, skládajícího se ze Slovenska, Čech a Moravy.*“⁸

Československá národní rada byla uznána Francií, následně pak Velkou Británií, Spojenými státy americkými a naposledy 24. října Itálií za politický orgán, který měl zastupovat Československo. Toto uznání tedy přišlo ještě dříve, než bylo samotné Československo definitivně vytvořeno.

28. října 1918 byl vyhlášen vznik Československé republiky, v ten samý den přijal Gyula Andrássy, ministr zahraničních věcí Rakousko-Uherska, Wilsonovy podmínky a požádal o mír.⁹

Činorodá aktivita Slováků vedoucí k vytvoření společného československého státu byla nejzjevnější v lednu roku 1918, tedy v době, kdy se čeští poslanci přihlásili Tříkrálovou deklarací k myšlence vytvoření samostatného Československa. Slováci na to navázali prvomájovou manifestací v Liptovském Sv. Mikuláši v roce 1918. Do této rezoluce včlenil Vavro Šrobár požadavek společného státu s Československem. 24. května 1918 se slovenští politici definitivně rozešli s Uherskem a na důvěrné poradě Slovenské národní rady se přihlásili k československému státu. Program Slovenské národní rady zformulovat Andrej Hlinka: „*Neobcházajme otázku, řekněme otevřeně, že jsme pro orientaci československou. Tisícileté manželství s Maďary se nevydařilo. Musíme se rozejít.*“¹⁰ Tento program podporovali všichni významní slovenští představitelé. Začátkem října 1918 František Staněk jménem českých poslanců na zasedání říšské rady oznámil rozchod Čechů s Rakouskem, na uherském sněmu pak obdobně vystoupil Ferdiš Juriga. Ten prohlásil, že za Slováky požaduje právo: „*na přirozeném a historickém základě, abychom, jak to i král Karel chce, jako osobitý národ svoji vlastní a osobně státní pospolitost tvořili na území, na kterém jsme usídlení.*“¹¹

⁸ HRONSKÝ, M.: *Boj o Slovensko a Trianon*. NLC, Bratislava, 1998. s. 26-28.

⁹ MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 17- 31.

¹⁰ KOVÁČ, D.: *Dějiny Slovenska*. LN, Praha, 2010. s. 168.

¹¹ MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 18.

Jiný názor zastával pracovník Jásziho ministerstva Miksa Stróbl, který vytvořil memorandum „*O slováckoch, ktorí sa nechcú odtrhnúť od Uherska*“. Ideální řešení jeho politiky bylo vytvoření autonomie na základě sebeurčovacieho práva, kde vycházel především z hospodářských a historických determinant. Jeho teze se

Z historického práva pak vycházeli právě Češi, kteří se odkazovali na minulost Českého království. Konkrétní státní útvar se však v minulosti na území Slovenska nerozprostíral a odkaz na historické právo tak mohl být mnohými chápán jako irelevantní.

Dříve tajně působící Slovenská národní rada tak vešla v celosvětovou známost právě po Jurigově projevu, který kromě jiného deklaroval rozchod Slováků s Uherskem. Na výše zmíněnou situaci reagoval císař Karel, který 16. října 1918 podal návrh na federalizaci Předlitavska. Tento návrh byl českými i slovenskými politiky rázně odmítnut a to i z toho důvodu, že Uhersko mělo zůstat dále centralizované. 31. května 1918 byla podepsána Pittsburská dohoda, kterou signovali zástupci Slovenské lidy v Americe, Českého národního sdružení a Svazu českých katolíků, jejichž hlavní představitel byl Tomáš G. Masaryk. Vrcholem Masarykovy aktivity bylo 18. října 1918 vyhlášení československé nezávislosti, která vešla ve známost jako Washingtonská deklarace. Ta obsahovala hlavní zásady týkající se nezávislosti a demokracie.¹²

7. března 1919 byly podle dohodových představitelů definitivně upravené československo-maďarské hranice. Formace těchto hranic spočívala v konstituci silného Československa, které by se podle záměru stalo obranou hrází německého rozpínání.

Na území nově vzniklého Československa však stále přetrvávaly protihabsburské antipatie, obdobně jako před říjnem 1918.

Mihály Károlyi, předseda maďarské Národní rady a vůdčí představitel demokratické opozice ve válečném období, byl pověřen sestavením nové vlády. Hlavním úkolem této nově zvolené vlády bylo vytvoření nezávislé demokratické republiky, prakticky tedy ideový protiklad předchozího státního útvaru.¹³ Jeden ze zásadních atributů této politiky byla otázka nemaďarských obyvatel a jejich tzv. kulturní a regionální práva.¹⁴

zabývaly i Slováky, kteří, jak už vyplývá z názvu, nechtěli být součástí Československé republiky. Toto memorandum však nenabývalo většího zahraničně politického významu.

¹² KOVÁČ, D.: *Dějiny Slovenska*. LN, Praha, 2010. s. 175.

¹³ Představitelé změn byli reprezentováni třemi opozičními stranami, nejsilnější byla sociální demokracie, která měla takřka 300 tisíc členů, Strana nezávislosti a osmačtyřicátníků Károlyiho měla ve srovnání se sociální demokracií základnu minimální, Buržoazní radikálové na tom byli ještě hůře než li Károlyiho strana a to i díky jejich roztržiténosti.

¹⁴ Károlyi v otázkách národností spoléhal na „wilsonismus“ o čemž svědčí i jeho představy, které však nebyly podepřené o skutečná soudobá fakta. Země by se přeměnila na bratrský spolek národů v stejném postavení, neboť hospodářská a zeměpisná souvislost je to, a ne národní žárlivost, proč se požaduje integrita země. Nepoužívající donucovací síly očekáváme, že všechny národy země zůstanou v staré osudové jednotě.

Samotná vláda pak vznikla 31. října 1918¹⁵ a odtržením od Předlitavska byla vyhlášena republika. Károlyi, hrdý zastánce pacifistické a antimilitaristické politiky se orientoval antiprusky a na národnostní tematiku pohlížel velmi liberálně.

Díky této své orientaci věřil, že na Uhersko bude v poválečném uspořádání světa nahlíženo příznivě.¹⁶

K transformaci státu došlo 16. listopadu 1918. Konkrétní podpisy příměří Maďarska byly podepsány nejprve v Padově 3. listopadu, následovalo Bělehradské příměří z 13. listopadu 1918.¹⁷ Tato příměří byla poměrně optimistická z hlediska nově stanoveného území. V rámci Bělehradské dohody však byla porušena nota týkající se uherské veřejné správy. Došlo k obsazení stolic jižního Uherska, které byly přičleněny k Srbsku, přičemž maďarské a neslovenské obyvatelstvo bylo vyčleněno z ovlivňování událostí na tomto území. Franchet d'Espérey, francouzský generál, se však porušením Bělehradské dohody nikterak nezabýval. Maďaři se proto chtěli obrátit přímo na mírovou konferenci.

Maďarskou vládou vyslaná Jásziho delegace chtěla zvrátit danou situaci. K předchozím problémům navíc přibyl i další- aktuálnější. Jednalo se o přičlenění třetiny obyvatel maďarského původu k Rumunsku. Velmoci se však k tomuto problému postavily velmi laxně. Francouzský ministr zahraničí o maďarsky vedené politice přímo řekl: „...*O jisté slepotě grófa Károlyiho svědčí, že takovým způsobem se snaží pod co nejvíce nejdemokratičtější rouškou zahalit reálné úsilí maďarské vlády, která se zaměřuje výlučně na zachování uvrhnutí nemaďarských národností do otroctví.*“¹⁸

Porušení bělehradské válečné konvence bylo zřejmé, maďarská strana však zatím důsledky nevyvozovala válečně, ale dále pokračovala ve vyjednávání s velmocemi. Jistým ústupkem velmocím bylo odzbrojení armády, paradoxně s ním byl však vyhlášen pokyn, k budování nové.

30. října 1918 se v Turčianském Sv. Martině opětovně sešli slovenští představitelé za účelem oficiálního založení Slovenské národní rady, která představovala slovenský reprezentativní orgán. Problémem však bylo, že uherské noviny zamlčely vznik Československa a slovenští delegáti proto nevědomky jednali podle stanoveného plánu.

¹⁵ Nová vláda opřená o strany Národní rady měla svůj dvanácti bodový program opřený o tradice, které vycházely z revolučního roku 1848. Forma státu nebyla po jmenování vlády nadále určena, hlavou státu byl král, kterému ministerský předseda nepřislíbil přísahu. Taktéž nebyl vytvořen zákonodárny sněm.

IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem, 2002. s. 113-118.

¹⁶ ROMSICS, I.: *Trianonská mírová zmluva*. Kalligram, Bratislava, 2006. s. 72.

¹⁷ Paragraf 17 odkazující se na Bělehradské příměří obsahoval klauzuli o velmocích, které neměly zasahovat do vnitřních záležitostí země. Ty měly zůstat pod kontrolou Károlyiho vlády.

¹⁸ ROMSICS, I.: *Trianonská mírová zmluva*. Kalligram, Bratislava, 2006. s. 87.

Jménem Slovenské národní rady se Slováci přihlásili k právu na sebeurčení a následnému vytvoření společného státu s Čechy. Martinskou deklaraci podepsal Matúš Dula, předseda Slovenské národní rady a její tajemník Karol Medvecký.

Po samotném shromáždění zasedl výkonný výbor Slovenské národní rady, na který se opožděně dostavil Milan Hodža. Ten také zástupcům výboru oznámil vznik československého státu a na základě této informace výbor udělal v textu Martinské deklarace korekci. Z textu Deklarace byla vynechána pasáž o samostatném zastoupení Slováků na mírové konferenci, naopak vsunuta byla část týkající se nově utvořeného Československa, které bylo přijato v mezinárodním kontextu.¹⁹

Na základě Martinské deklarace se Slovensko 30. října 1918 připojilo k nově vzniklému Československu. Oficiálně tak pro Slováky začala nová éra existence. V rámci Martinské deklarace Slováci mj. deklarovali, že: *„Slovenský národ je čiastka i rečove i kultúrno-historicky jednotného česko-slovenského národa. Na všetkých kultúrnych bojoch, ktoré viedol český národ a ktoré ho urobily známym na celom svete, mala účasť i slovenská vetev“* a pro česko-slovenský národ Slováci v rámci deklarace žádali: *„neobmedzené samourčovací právo na základe úplnej neodvislosti. Na základe tejto zásady prejavujeme svoj súhlas s tým novo utuoreným medzinárodným právnym položením, ktoré dňa 18. oktobra 1918 formuloval predseda Wilson a ktoré dňa 27. oktobra 1918 uznal rakúsko-uhorský minister zahraničia.“*²⁰

Budovatelé nového československého státu však naráželi na řadu úskalí a *cesta od vyhlášení k normálně fungujícímu státu nebyla jednoduchá.*²¹ Zatímco na území českých měst přebíral Národní výbor moc bez větších problémů, překážky nastaly především v pohraniční oblasti Čech, Moravy a celého území Slovenska. To bylo nadále ovládáno uherskou administrativou, četnictvem i vojskem. Károlyiho vláda dala jasně najevo, že nové Slovensko neakceptuje a slovenská území spadají dále pod uherskou nadvládu. Po neúspěšném pokusu Maďarů o slovenskou autonomii obsadili Maďaři v polovině listopadu Turčianský Sv. Martin, avšak záhy pochopili, že pouze násilná taktika na ovládnutí území není možná. Došlo k mobilizaci maďarských stoupenců na slovenském území a konkrétním výsledkem bylo vytvoření Východoslovenské republiky 11. prosince 1918. Ta však záhy zanikla a to po územní anexi Košic 29. prosince 1918.

Vyvstalou situaci začala vláda i dočasné Národní shromáždění ihned řešit. Na Slovensko bylo vysláno vojsko složené nejen z Čechů a Slováků, ale také Italů. Akce byla

¹⁹ KOVÁČ, D.: *Dějiny Slovenska*. LN, Praha, 2010. s. 165.

²⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Martinsk%C3%A1_deklarace [Cit. 1. 5. 2012]

²¹ KOVÁČ, D.: *Dějiny Slovenska*. LN, Praha, 2010. s. 174.

úspěšná nejen díky vojsku, ale také díky intenzivním diplomatickým jednáním a zákroku Dohody, která Maďarsku nařídila stáhnout se za demarkační čáru. Kromě výše zmíněných Košic, byla také na Nový rok roku 1919 osvobozena Bratislava.²²

7. prosince 1918 jmenovala pražská vláda Vavro Šrobára za ministra s plnou mocí pro správu Slovenska. Jeho ministerstvo spadalo pod pražskou vládu. Další zlom v budování stability v československém státě nastal v březnu roku 1919. V Maďarsku se po neúspěšně vedené Károlyiho politice dostali k moci bolševici v čele s Bélou Kunem. Bolševická vojska obsadila Prešov společně s dalším územím a byla vyhlášena Slovenská republika rad.²³ V konečné fázi se však jednalo pouze o lokální obsazení, dopady na zbylé území Slovenska tak byly, také po důrazném zásahu Dohody, minimální.²⁴

Ztráta rozlehlých území, kritika vnitrostátního aparátu i obyvatelstva přinesla vládní zvrat. 11. ledna 1919 byl Károlyi jmenován na post prezidenta, prvního a zároveň jediného První Maďarské republiky, vláda byla pod taktovkou Dénese Berinkeye. Došlo k výrazné změně směru vedení politiky, kdy se politika zaměřila na obranu stávajícího území a zisk již ztracených oblastí. Platná však zůstávala orientace na spojence, ruku v ruce se s ní však vytvářela organizace armády. Károlyi v jednom ze svých projevů řekl: „ *Kdyby Pařížská mírová konference rozhodla proti Wilsonovým principům, právu na sebeurčení a konvencím míru, tak my v případě krajní nouze i se zbraní v ruce osvobodíme stát. Jestliže nám budou chtít dát podepsat mír, který znamená rozdělení Maďarska, tak já vám, vojáci, říkám, že takový mír nikdy nepodepíši.*“²⁵

Výše zmíněné události se promítly na zasedáních maďarské vlády. Jednotliví politici začali opětovně apelovat na neporušení státní integrity, v rámci které by byla zachována etnicky maďarská území. Kritický pohled na danou situaci zastával například Márton Lovászy, který uznal právo Čechů a Slováků v otázce Dunaje i to, že se bude muset Maďarsko vzdát neudržitelné politiky, kterou vede vůči českým požadavkům a bude se muset vzdát i území ležících severně od Malých Karpat.

Pařížská mírová konference zahájená 18. ledna 1919 ve Versailles měla udělat definitivní tečku za doposud největším evropským konfliktem dějin, první světovou válkou. Odborné komise, kterých vzniklo více než 50, řešily konkrétní stanovení hranic.

²² KOVÁČ, D.: *Dějiny Slovenska*. LN, Praha, 2010. s. 166-173.

²³ Slovenská republika rad se rozpadla 7. července 1919. Skončil tak necelý měsíc slovenského komunistického státu, který byl postaven na diktatuře proletariátu. V čele republiky stál revolucionář českého původu Antonín Janoušek. Obsazení Slovenska měl být podle řady historiků předstupeň k postupné bolševizaci Československa. Bolševická vojska opustila území Slovenska 24. června 1919.

²⁴ KOVÁČ, D.: *Dějiny Slovenska*. LN, Praha, 2010. s. 158

²⁵ ROMSICS, I.: *Trianonská mírová zmluva*. Kalligram, Bratislava, 2006. s. 156.

Československá územní a Rumunsko-jihoslovanská subkomise se zabývaly určením maďarských hranic. Páteř komise poskytující rady dalším odborníkům a delegátům tvořili Harold G. Nicolson, jež prožil část svého života v Budapešti, Emmanuel de Martonne, odborník na Sedmihradsko, francouzský diplomat Jules Cambon a již zmíněný Seton Watson. Tato odborně složená komise rozhodovala o budoucnosti nově tvořících se států, přičemž stylem „o nás- bez nás“ bylo nahlíženo na poražené státy, tedy včetně Maďarska.²⁶ Výše zmíněné události nebyly pro Maďary nikterak příznivé, začali proto ještě aktivněji rozvíjet zahraničně-politické koncepce, které by jim dopomohly k maximálním zvrátům. Jednalo se například o setkání socialistů a syndikalistů v Bernu, konferenci, která byla Maďary označována za důležitější než li samotná Pařížská mírová konference, od 3.-19. února 1919. Zde Maďaři vystoupili s ostrou kritikou českého imperialismu. Diskutovalo se zde o plebiscitu, který byl však Československem odmítnut, především z důvodu lehké ovlivnitelnosti Slováků katolíky.²⁷

Další koncepce směřovala k Polsku. Češi se jevíli jako společný nepřítel obou států, Poláci byli v tomto ohledu ovlivněni především sporem Těšínsko. Navíc Polsko bylo hungarofilské a samotní Slováci pak byli považováni za polonofily. V březnu bylo dokonce polským ministerstvem zahraničí doporučeno maximální možnou agitaci, která by podpořila slovenský separatizmus.²⁸

²⁶ ROMSICS, I.: *Trianonská mírová zmluva*. Kalligram, Bratislava, 2006. s. 107- 120.

Ustanovení maďarské vlády znamenalo možnost posunutí se dál a vymanit se tak z provizorní a nestabilní situace nástupnických států. Díky nové, mezinárodně akceptované vládě, se Maďarsko smělo zúčastnit a hájit na mírové konferenci. Jednání byla svolána na leden 1920.

²⁷ MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 42.

²⁸ Eva Irmanová pak v kapitole *Nepřátelé Trianonu, Maďarská zahraniční politika ve 20. letech* doplňuje výše citovaného Michela. K neaktuálnějšími polským otázkám řadila Sovětsko- polskou válku, podobně jako Michela ve své práci nahlíží i na kooperaci Maďarska a Polska proti Československu. Po vytvoření společné hranice by byla možná iniciace opětovného připojení Slovenska a Podkarpatské Rusi k Maďarsku. Miklós Horthy se pak v dopise pro Pilsudského dožadoval konkrétních příslibů, mezi které patřilo například řešení maďarsko-rumunských vztahů či společné hranice. Pilsudski se však svou odpovědí vymezil pouze na přátelské upevnování vztahů. Irmanová hovoří o tom, že polská politika byla reálně vedená jedním směrem. Maďarsko mělo sloužit pouze jako případná vojenská pomoc. Na Polsko bylo nazíráno s vazbou na Versaill, zatímco Maďarsko bylo „pouze“ poraženým státem.

DEJMEK, J.: *Zrod nové Evropy. Historický ústav AV ČR, v.v.i., Praha, 2011. s. 339.*

O neutuchající aktuálnosti tématu svědčí i novinový článek z 20. ledna 1920 nacházející se na stránkách Tribuny: zde se píše o budoucí maďarské politice, která musí usilovat o navázání přátelských styků a spojení s Polskem. Maďaři chtějí získat Slovensko a Podkarpatskou Rus pro opětovné spojení hranice s Polskem. Maďaři se nesmíří s českým zábořem. Maďaři navíc počítají se slovenským odpadlíkem Jehličkou, který vede odboj proti Československé republice a chce udržet Slováky při Maďarsku i za cenu, že Maďaři uznají slovenskou národní autonomii. Z toho všeho plyne i maďarská zainteresovanost v polské otázce Těšínska. To je bránou Slovenska a je nepřijatelné, aby bylo v českých rukou.

Českoslovenští vyslanci, Edvard Beneš společně s Karlem Kramářem, předsedou vlády, prezentovali národní požadavky 5. února 1919. Nutno podotknout, že řada jejich požadavků byla podepřena o nepravdivé argumenty. Jedním z takových argumentů byla statistika týkající se přibližně 450 tisíce Slováků žijících v Maďarsku.

Skutečnost však byla daleko menší, maximální počet obyvatel slovenského původu žijících v Trianonském Maďarsku dosahoval „pouhých“ 140-150 tisíce lidí.

Dále zde byla probírána otázka Rusínů, kteří chtěli získat autonomii v Československu a tím se vymanit z maďarské nadvlády.²⁹

Československo mělo pro své plány nakloněnou Francii, která jako jediná z velmocí chtěla přičlenit Žitný ostrov k ČSR.³⁰ Američané, Italové i Britové chtěli z důvodu etnicity, která hrála prim u Maďarů, ponechat ostrov právě jim. 7. března bylo řečeno konečné rozhodnutí o připojení Žitného ostrova k Československu. Nahlíženo bylo především na hospodářské hledisko či dopravní infrastrukturu.

Výsledky Pařížské mírové konference svými rozhodnutími vedly k nepokojům v Maďarsku, v další fázi pak k pádu občansko-demokratického systému. Maďarská společnost se zradikalizovala, jednalo se především o nejnižší dělnické složky. Ty podobně jako státy Dohody vyvíjeli tlak na Károlyiho osobu. Proti jeho přesvědčení byla politika vedená ve prospěch nástupnických států a tak ústup z těchto území odmítl. Ve stručnosti lze říci, že se tento postoj stal charakteristický pro budoucí politické špičky. Károlyi přiznal svůj politický neúspěch a setrvávajíc ve funkci prezidenta, přenechal vládu sociálním demokratům, přičemž ultimáta, která byla po Maďarsku požadována, odmítl. K moci se díky těmto událostem dostal i Béla Kun, který měl na starost zahraniční věci v nově stanovené Revoluční vládní radě. Sociální demokraté se spojili s komunisty, dříve zakázanými a vězněnými a 21. března 1919 převzali moc společně.

Nový státní útvar negativně vnímaly prakticky všechny státy, které měly co dočinění s důsledky 1. světové války. Západ, prakticky tedy státy Dohody, se obával průniku bolševické ideologie dál na západ, což mohlo vést ke vzniku dalších radikálních státeků. Toho si byla vědoma i Francie, která chtěla zavést ještě přísnější protimaďarská opatření. Na stranu Maďarů se však v této otázce přiklonili Američané, kteří odsoudili nespravedlivé a zaujaté rozhodnutí mírové konference. Nicholas Roosevelt přímo řekl, že *Maďaři byli*

²⁹ ROMSICS, I.: *Trianonská mírová zmluva*. Kalligram, Bratislava, 2006. s. 106-129.

³⁰ Protimaďarsky orientovaná politika Francií mj. plynula i z chůtce vytvořit malé středoevropské spojenecké frankofilní státy- Československo, Polsko, Jugoslávie a Rumunsko.

³⁰ Hraničním územím mezi Československem a Maďarskem se stala železnice ve městě Sátoraljaújhely

*k tomuto zoufalému skutku dohnání.*³¹

Jen několik dnů po převratu přijel generál Jan Smuts společně se zvláštní misí přímo do Budapešti. Zde se Smuts, jakožto prostředník mezi Dohodou a Maďarskem, zabýval maďarskými nároky, které byly představeny pod záštitou Bély Kuna. Smuts nabídl maďarské straně velmi příznivé návrhy, jež byly pro Károlyiho pouhým snem. Tyto návrhy se týkaly především vymezení demarkační linie, která neměla ovlivnit konečnou podobu hranic, Smuts také přislíbil rozřešení hospodářské blokády a v neposlední řadě pozval Maďarsko na mírová jednání. Navrženou koncepci však Maďaři odmítli. Tento akt tak předurčil budoucí vývoj zahraniční politiky, která pokračovala v intencích maďarských politických předchůdců. Není proto žádným překvapením, že i levicově-radikální Béla Kun byl pro zachování celistvosti Uher.³²

Ideologie Republiky rad úzce souvisela s problematou Červenou armádou, v rámci které rapidně rostl počet vojáků, který se na konci dubna pohyboval přibližně okolo 70 tisíc. Na to reagovala rumunská a československá armáda, která 26. dubna překročila demarkační linii, pronikla do Podkarpátí a dostala se až pod uhelnou pánev Salgótarján. Tento vojenský zásah přivedl Republiku rad do vážné krize. Postavení Maďarska se jevilo jako beznadějně a vláda lidových komisařů byla vyzvána k rezignaci. Na začátku května 1919 byla vytvořena buržoazní vládní koalice, která fungovala za účasti odborů. Květnem počínaje tak sledujeme druhou etapu vlády Republiky rad.

13. června bylo Clemenceauem sděleno definitivní určení hranic vládním představitelům Československa, Maďarska, Rumunska a Království SHS. Béla Kun na to reagoval dopisem samotnému Clemenceauovi, v němž hovořil o nespravedlivosti hraničních úprav a odvrátil se od myšlenky integrity, v rámci které upozadil etnický princip. Clemenceauovi výzvy k Maďarům o ukončení útoků na Československo byly odmítnuty, stejně tak jako všechna ultimáta.³³

Zásadní byl však postupný rozpad Červené armády, neschopnost udržet její bojeschopnost a počet mužů. Z toho pramenil i postupný rozpad samotné Maďarské republiky rad, 1. srpna 1919, kdy vláda podala definitivní demisi. Tyto události prakticky posílily pozice česko-slovenské státnosti nejen z hlediska vnitřního, ale také zahraničního.

Nestabilita a soupeření o moc se v Maďarsku po pádu republiky staly latentním jevem. Jako první usedli do vlády sociální demokraté v čele s Gyulou Peidlem, kteří však po

³¹ ROMSICS, I.: *Trianonská mírová zmluva*. Kalligram, Bratislava, 2006. s. 133.

³² IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem, 2002. s. 113-131.

³³ ROMSICS, I.: *Trianonská mírová zmluva*. Kalligram, Bratislava, 2006. s. 131-148.

týdenním vládnutí byli donuceni odstoupit. Následovalo období Istvána Friedricha,³⁴ který se snažil restrukturalizovat svůj kabinet, také marně. Pohořel jak v otázce obsazování vlasti Rumuny, tak i jednání s Hortym a Trojdhodou byla bezvýsledná. Jedním z konkrétních výsledků bylo, že území nacházející se východně od Tisy bylo stále pod kontrolou Rumunů.

Vláda Friedricha nebyla uznána mocnostmi a po misi britského diplomata Sira George Russel Clarka vznikl 2. listopadu 1919 nový kabinet Károlye Huszára. Tento koncentrační kabinet byl založen na *širší politické platformě a reprezentoval tak důvěryhodného partnera pro Dohodu*.³⁵ V kabinetu byli zastoupeni představitelé sociálních i buržoazních demokratů. Také jejich cílem bylo obnovení celistvosti Uherska, přičemž si byli vědomi potřeby reflexe menšinové politiky. Tak došlo k revizi základních tezí menšinové politiky, které se rozvíjely pod novým ministerstvem pro národnostní menšiny, v jehož čele stál Jacob Bleyer. Křesťansko-národní kurz charakterizovalo jeho prohlášení: „*Probuzení národního cítění a jeho stupňování s radostí přijímáme, jestliže toto probuzení kulturních a národních zájmů dané menšiny není nasměrování škodlivým směrem*.“³⁶

Ani nová budapešťská vláda však nedokázala sblížit ostře rozdělenou maďarskou společnost a neuspěla ani v eliminaci nedemokratických prvků, které s sebou přinášel nastupující kontrarevoluční režim.³⁷

1. 1 Nacionalismus a otázka slovenské integrity

Území bývalých Horních Uher: „*mělo jak v českých, tak v maďarských politických představách zcela specifické postavení*.“³⁸ Nezastupitelnou roli hrálo při vytváření konkrétních hranic Československa. Toto začleňování bývalých Horních Uher do nového státu však s sebou neslo řadu mezinárodně i vnitropolitických překážek. I z toho důvodu se Maďarsko nevzdalo Slovenska bez boje, ba právě o Slovensko vypukaly boje největší.³⁹ Jeden z elementů, který byl využíván k obnově integrity Uher, byl slovenský nacionalismus. Navazováno bylo na tzv. lojalitu Slováků, cílem maďarských politiků bylo posilování

³⁴ Tato vláda byla jmenována arcivévodou Josefem Habsburským, to sousední státy včetně Československa vnímaly jako hrozbu. Habsburkové tím opětovně aktivizovali silnější postavení ve státě. Na návrh Edvarda Beneše, který poslal do Paříže protestní nótu v srpnu roku 1919, byl Josef odvolán z funkce regenta.

³⁵ <http://www.muni.cz/research/publications/565711/> [Cit.10.5. 2012]

³⁶ MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 42.

Činnost ministerstva narážela na častý odpor, především z řad škol, církevních institucí, ale také nižších stupňů úřední hierarchie. Aktivita ministerstvem provozované byly chápány protimaďarsky, dle některých názorů směřovaly až k narušení samotné integrity státu.

³⁷ TÓTH, A. *Koncentrační kabinet Károlye Huszára v Maďarsku - naplnění představ Dohody?.* Slovenský přehled, Praha, Historický ústav AV ČR, s. 545-580.

³⁸ IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem, 2002. s. 95.

³⁹ IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem, 2002. s. 97.

nespokojenosti mezi Slováky, kterým by naopak maďarská strana poskytla vhodnější politické i společenské alternativy nežli nově vzniklé Československo. Viktor Dvortsák, jeden z hlavních ideových vůdců Slováků, placený agent Maďarů, chtěl nezávislost Slováků v oblasti kultury a administrativy. Také on se orientoval polonofilsky. Podobného ražení byl i Jehlička s Hlinkou⁴⁰, jeho politické teze byly podporovány samotným Józefem Piłsudskim. Československá diplomacie na tuto situaci ihned reagovala a oba výše zmínění přišli o své poslanecké mandáty a byli označeni za vlastizrádce.⁴¹

Špionážní akce, které sloužily ke spojení Slovenska s Maďarskem, byly neaktivnější v rozmezí let 1919-1920. Financování se jim dostávalo z ministerstva zahraničních věcí, přičemž největším ohniskem těchto akcí se stalo východní Slovensko, kde působilo až na 800 agitátorů a důvěrníků. Idea jednotného Slovenska byla představiteli akcí odmítána, požadován byl naopak plebiscit, který by dokázal, že „Slovensko patří Slovákům“. „*Slovenský lid ještě před světovou válkou v tichosti žil v dobrém přátelství s Maďary a jen jedna maličká část šťvaná Čechy a podplacenými agitátory poukazovala nepokoj, který ale povstal též jen z okamžité nálady.*“⁴² Tak zněl jeden z propagačních, prouherských materiálů.⁴³

Slovenská strana nezávislosti, která prezentovala své ideje na maďarské politické scéně, stála na třech pilířích: demokracii, křesťanství a na národním duchu.⁴⁴ Délka působení a míra úspěšnosti této strany však byla v konečném důsledku minimální. Souběžně s touto stranou vzniká v posledních zářijových dnech roku 1919 druhá, prouhersky orientovaná platforma s názvem *Slovenské hlavné oddelenie*. Zde působili i dříve zmínění Dvortsák a Jehlička. Jehlička upozorňoval na konflikt mezi českým luteránstvím a husitstvím, které bylo v rozporu se slovenským katolicizmem. Tato skupina veřejně nevyklučovala v rámci svých aktivit vojenský zásah, negativní pro ni však bylo, že neměla dostatečné finanční ani morální prostředky od maďarské vlády, což také zapříčinilo neúspěch a následně pak v roce 1920 pak nutnou reorganizaci strany.⁴⁵

⁴⁰ Hlinka napsal dokument *Pre mier v strednej Európe- Memorandum Slovákov mierovej konferencii*, v němž měl ostré výhrady proti české politice.

⁴¹ Andrej Hlinka byl po svém návratu domů vzat do vazby, František Jehlička pokračoval důsledněji ve své proti československé kampani. Československo nazval krajinou, „ve které vládne český ateizmus a bolševizmus.“ Šlo mu především o rozvoj slovenského křesťanství, které podle něj má větší prostor pro rozvoj v Maďarsku než li v Československu.

⁴² Slovenský národ, 14. 12. 1919, s. 3.; MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 38-67.

⁴³ MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 60.

⁴⁴ Slovenský národ, 9. 5. 1920, s. 1-2.; MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 38-67.

⁴⁵ K dalším stranám podobného ražení patřila Hornozemská liga, která byla tvořena především z Maďarů, a také jejich cílem bylo obnovení integrity Uherska. Tato organizace navíc vybuďovala tajnou podzemní síť, která se měla vojensky podílet proti Československu. I tuto stranu však po ratifikaci Trianonské smlouvy čekal zánik.

V době, kdy byl vypracován návrh slovenské autonomie,⁴⁶ pronikly na veřejnost skutečnosti o maďarském poskytnutí autonomie pro Slováky, přičemž Praha tuto variantu odmítala.

V Maďarsku panoval názor, že je „*Československo umělým státním útvarem, který nemá velkou šanci na dlouhodobější existenci. Kvůli výraznému procentu etnických menšin byla republika označována za obdobu habsburské monarchie. Slováky v rámci ní považovali o mnoho více za utlačenou menšinu, než li za státoporný element.*“⁴⁷ Řada Slováků to vnímala stejně, což bylo dokázáno na sjezdu Uherské- slovenské lidové strany, kde zúčastnění hlásali: „*Československo nebylo a nebude, ale Maďarsko bylo a bude.*“⁴⁸

Z výše uvedených faktů tak vyplývá, že plán autonomie měl širokou základnu podporovatelů v maďarské politice. K nim patřil například Albert Apponyi či Miklós Horthy. Přijetím slovenské autonomie by Maďaři získali nejen zachování jednoty státu, ale i další podporovatele v rámci jejich menšinové politiky, kdy by byla menšinám uznána jejich práva. Prakticky by tak na území Maďarska byla vytvořen župa s názvem Slovensko, která by pojmala vlastní samosprávu ve většině společensko-politických oblastí (soudy, náboženství, školství, kultura či administrativa.) Podobné budoucnosti se mělo dostat i Burgenlandu.

S pokračujícími jednáními o budoucnosti nových nástupnických států však menšinová politika Maďarů v otázce Slovenska nabývala na marginálnosti a prakticky od poloviny roku 1920 pozorujeme, že slovenská komunita obývající maďarské území silně asimiluje a neobývá většího homogennějšího území. Naproti tomu Československo podporovalo slovenskou populaci a díky kulturnímu povznesení, kariérnímu postupu i vzrůstu životní úrovně došlo ke změnám názorové orientace u řady Slováků.⁴⁹

⁴⁶ Návrh Slovenské autonomie byl vypracován v prosinci roku 1919, hlavním ideovým vůdcem emigrantů, kteří tvořili půdu pro vznik tohoto návrhu, byl Karol Bulis. Ten byl i ideovým vůdcem Slovenské strany nezávislosti. Tito „emigranti“ byli finančně podporováni maďarskou vládou.

⁴⁷ MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 69-70.

⁴⁸ Slovák Zahraničný, 3. 1. 1920, s. 1; MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 38-67.

⁴⁹ MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 60.

2. Aktuální otázky československo-maďarských vztahů v roce 1920

Předchozí řádky nám načrtly jednotlivé vývojové linie nově se utvářejících států. Rok 1920 na tyto linie plynule navazoval, přičemž řada událostí, která počala v předchozích letech, získala nový směr, nabyla na dramatičnosti, v řadě případů byla dosažena definitivní rozhodnutí.

2. 1 Obnova maďarského království

Království se jako státní útvar v maďarské historii neobjevilo poprvé. Uherské království fungovalo dlouze a to konkrétně od roku 1000 až do konce 1. světové války. Prakticky tedy 918 let. V roce 1920 začalo existovat Maďarské království, které fungovalo až do 1. února 1946. V roce 1920 sousedilo maďarské království s Československem, Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců, Rumunskem a Výmarskou republikou. Počátek roku 1920 přinesl jistou stabilizaci politické scény, která nastala po chaosu, jenž byl spojen s pádem Maďarské republiky rad. Z volebních bojů do jednokomorového parlamentu vítězně vzešla Malorolnická strana a Strana křesťansko-národního sjednocení. Tyto strany získaly 150 křesel z celkových 218.

Zatímco republikánství spojované s revolucemi bylo vládnoucími špičkami zamítnuté takřka ihned, mezi monarchisty vypukl mocenský souboj. Dva nejsilnější politické proudy byly zastoupeny legitimisty a podporovateli svobodné volby krále. Obě tyto strany vnímaly monarchismus jako historickou kontinuitu, na kterou je nově navázáno, avšak v tradičních hranicích štěpánské koruny. Zákon týkající se obnovy království z roku 1920 hovořil pouze o obnově, nikoli o postavení panovníka v něm. Hovořil i o vetu vládnutí kteréhokoli člena habsburské dynastie v Maďarsku.⁵⁰

Legitimisté byli podporováni katolickou aristokracií a tradičními politickými elitami. Jejich hlavním cílem byla restituce Habsburků. Zastávali názor, že pouze korunovaný král může vytvořit podmínky pro obnovení historických Uher a i z tohoto důvodu odmítali admirála Hortyho.

Na druhé straně stáli stoupenci svobodné volby krále, kteří prakticky pocházeli z řad malorolnických politiků. Jejich cílem bylo obnovení celé monarchie, a podobně jako sousední státy a velmoci, kategoricky odmítali návrat Habsburků. Pragmatickou sankci prohlásili za

⁵⁰ DEJMEK, J.: Zrod nové Evropy. Historický ústav AV ČR, v.v.i., Praha, 2011. s. 346.

neplatnou, stejně tak jako dědičná práva Habsburků v Uhrách. Pravomoci krále považovali také za anulované a byly nově přeneseny na lid. Jediným způsobilým zemským správcem pak podle nic mohl být právě Horty.⁵¹ Horty byl navíc v této otázce podporován dohodovými mocnostmi, postavil se proti návratu Karla na maďarský trůn a zároveň navrhl dočasné řešení vyvstalé situace- tedy volbu dočasné hlavy státu. 1. března 1920 pak došlo k vyhlášení Maďarského království, v jehož čele stál regent Miklós Horty.

Československo tuto problematiku vnímalo velmi intenzivně, o čemž svědčí i jeden z novoročních titulů v Lidových novinách: „*Maďarská agitace pro obnovu království*“. Od prvního lednového dne tak, takřka s periodickou přesností, pozorujeme články, které reflektovaly různá názorová stanoviska vrcholných maďarských politiků. Odlišnosti jednotlivých projevů byly zřejmé, tak jako protimluva řady z nich.

Na Nový rok jeden z politických reprezentantů Maďarska, Lorant Hegedüs⁵² požadoval před samotným obnovením království zvolení říšského správce. Zvolený správce, potažmo král, měl obnovit maďarský stát v jeho původních hranicích. 2. ledna, tedy o 24 hodin později, už maďarští politici hovořili mírumilovnými projevy o obnově státu, které byly řečené velmi pacifistickým tónem. Například ministerský předseda uznaný čtyřdohodou Károly Huszár hovořil o názoru, že Maďaři v žádném případě nepěstují imperialistickou politiku a jejich armáda nemá sloužit k opětovnému dobytí ztracených území podrobením se „*špatnému míru*“. Identické stanovisko zastávaly i krajní politické strany, když prohlásily, že Uhry musí být dobyty cestou míru a musí být získáno vše, co bylo ztraceno.⁵³

Prioritou maďarských politiků bylo obnovit Uhry v historických hranicích, tento záměr však odporoval politické ideologii sousedních států, především pak Československa. Vzájemná napadání jednotlivých politiků o právech národnostních menšin na území jednotlivých států byla v předchozích dnech aktuální především z řad Maďarů, kteří sypali popel na Československo. Lednem počínaje se začínají tato témata vyvažovat, což dokazuje i další z lednových článků hovořící o tom, že Maďaři před válkou nedbali práv národností žijících v jejich státním svazku.

⁵¹ DEJMEK, J.: Zrod nové Evropy. Historický ústav AV ČR, v.v.i., Praha, 2011. s. 347.

⁵² Lorant Hegedüs byl maďarský politik, který v Telekiho vládě v letech 1920- 1921 vykonával funkci ministra financí. Nejen Maďarsko, kde byl mj. i předsedou maďarské obchodní banky, ale také Spojené státy americké mu poskytly základnu pro jeho profesní činnost, zde konkrétně se zabýval emigračními případy. http://en.wikipedia.org/wiki/L%C3%B3r%C3%A1nt_Heged%C3%BCs [Cit.17. 4. 2012]

⁵³Mírumilovné projevy v Maďarsku. In: *Lidové noviny*, 2. 1. 1920 č. 2, roč. 28. s. 2.

K podobným projevům patřila například řeč Vavro Šrobára,⁵⁴ který poukazoval na více než zřejmou kritiku maďarské činnosti související se zpátečnickou monarchií pod vedením Fridricha. Agitace vedená jeho osobou, Huszárem či Hortym byla patrná na slovenském území, a proti té se logicky bránilo Československo. Šrobár vnímal maďarskou vládu v zahraničí jako placenou, vládu, která byla vedená zlobou a nenávisť proti Československu. O Maďarech hovořil jako o jediném národu, který chtěl v Evropě rozhodovat násilím a mečem a okolní státy chtěl pouze využívat a těžit z nich, tak jako tomu bylo doposud. Podle Šrobárových slov lze prakticky okolní národy považovat za otroky. S tím souvisí i názor na maďarskou demokracii, která byla spjatá s parazitováním na ostatních národech, především Slovácích. Maďarsky vedená demokracie by vedla ve svých důsledcích k zotročení samotného národa. Toto zotročení by podle Šrobára vyvolalo občanskou válku nebo finanční bankrot. Navíc maďarský element působil proti Židům, kteří poskytli kapitál závratných výšek. „*Pokud Maďaři nezmění svůj směr, budou zemí malou a bídnou. Maďaři zatím neumějí správně používat svých výhod a pozitiv, mezi které patří například ložiska uhlí, ze kterého plyne bohatství. Pokud se Maďaři nevydají jiným směrem, budou v budoucnu zemí malou a bídnou*“⁵⁵. Jak dále uvedl Šrobár: „*toto středoevropské otroctví v bývalém Uhersku bylo záhubou Maďarska*“.⁵⁶

V návaznosti na Šrobárův článek vychází další, který hovoří o oddanosti Slováků k Československu. „... *není Slováka, který by si nepřál jednotu Československa jak národní, tak i státní, díky tomuto přístupu je vidět jednota a lepší budoucnost...*“⁵⁷ Jasně vnímající stanovisko však v realitě vypadalo poněkud jinak. Agitace ze strany Maďarska na slovenském území byla neutuchající, byly rozdávány letáky a mapy zobrazující Slovensko proti Čechům. Výstižný byl i jeden ze sloganů: „*Raději žít s Čertom nežli s Čechom.*“⁵⁸

⁵⁴ Vavro Šrobár byl slovenským lékařem, politikem, ale především ústřední postavou meziválečného období na území Čech a Slovenska. Jako jediný Slovák se účastnil vyhlášení Československa, přičemž na jeho rady byly poslanci přijímáni do Slovenského klubu. V roce 1921 i tom následujícím byl ministrem školství a národní osvěty, v témže roce přednášel na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy.

MINÁČ, V.: Slovenský biografický slovník:- Svazek 5. Matica slovenská, 1992.

⁵⁵ Řeč ministra Šrobára. In: *Lidové noviny*, 3. 1. 1920, č. 4, roč. 28, s. 2.

⁵⁶ Řeč ministra Šrobára. In: *Lidové noviny*, 3. 1. 1920, č. 4, roč. 28, s. 2.

⁵⁷ Jeden z dalších článků hovoří o *Bilanci maďarského umění na Slovensku*, na jehož pozadí můžeme pozorovat více než zřejmou nevráživost jednoho z československých autorů přispívajících do Lidových novin. ...Maďarské umění bylo bezcharakterní jako maďarská politická činnost. Tvorba byla čerpána dvojím způsobem. Prvním z nich bylo vzetí něčeho ze světa, nejčastěji z Vídně, druhým pak vysátí a vykořisťování lidové tvorby-slovenské, rumunské nebo sedmihradských Sasíků. Současně pak není maďarského uměleckého řemesla na Slovensku, co bylo, to zaniklo a tak zbývá jediné čisté a pokažené lidové slovenské umění, které ovšem leží ladem. Lidové umění pro Maďary je srovnáváno s pouhou věcí pro bohaté paničky.

Bilance maďarského výtvarného umění na Slovensku, In: *Lidové noviny*, 20. 1. 1920, č. 34, roč. 28, s. 10.

⁵⁸ Maďaři neustávají. In: *Lidové noviny*, 4. 1. 1920, č. 6, roč. 28, s. 1.

3. Důsledky Pařížské mírové konference

Přípravy na Pařížskou mírovou konferenci, započaté již v říjnu 1918, byly vedené Pálem Telekim, politikem, ale i zeměpiscem, který shromažďoval informace týkající se etnografických a hospodářských údajů. Přípravy Maďarka však znepokojeně sledovaly okolní zainteresované státy a hrozící nebezpečí ze strany Maďarska začaly řešit vzájemnou spoluprací, přičemž reálně se stalo Československo-jugoslávské spolenectví. Konkrétním výsledkem tohoto spolenectví byl pak dopis adresovaný československou delegací Paříži, která se *odvolávala na útočné plány maďarské vlády, zaměřené proti Slovensku, a žádala proto, aby v budoucí mírové smlouvě byla maďarská branná moc snížena na dvě pěší divize a jednu jízdní, aby vojenské posádky nemohly být rozmístěny v desetakilometrovém pásmu od hranic a pevnosti aby nemohly být vybudovány do 50 kilometrů od hranic.*⁵⁹ Podobný návrh zaslala i Jugoslávie, 7. ledna 1920 však rada oba návrhy zamítla.

Sousedící státy s Maďarskem se však nedlouho poté začaly obávat další hrozby. Tato hrozba se týkala změny mírových podmínek především pak ze strany Velké Británie a Itálie. Beneš požadoval, aby hranice dříve navrhnuté, byly považovány za definitivní. Odvolával se na to, že ústupky Maďarsku by přímo ohrozily Československo a mohly by vést až k úplnému odštěpení Slovenska.

7. ledna přijela do Paříže maďarská mírová delegace, která byla vedená Albertem Apponyim.⁶⁰ 15. ledna informovaly Lidové noviny o přijetí maďarských zástupců Paříži následovně: „*Maďaři byli v Paříži přijati chladně, nedá se očekávat změna územních hranic, dosud není stanoveno, bude-li Maďarsko stejně jako Rakousko republikou. Albert Apponyi si sice připravil velkolepou řeč, kterou chce dosavadní situaci zvrátit, listy se však vůči němu chovají chladně a zčásti zcela odmítavě.*“⁶¹

16. ledna přednesl Apponyi radě 15 minutový projev, diskuze a připomínky však byly Clemenceauem, šéfem Nejvyšší rady, zamítnuty. Výchozím bodem Apponyiho projevu, který byl přednesen ve francouzštině, částečně i angličtině a italštině, bylo historické právo, z jehož základu se dostával k dalším tématům jako tisíciletá neměnnost politických hranic, organická i hospodářská pospolitost a Maďarsko přirovnal k ochranné baště proti

⁵⁹ IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem, 2002. s. 168.

⁶⁰ Albert Apponyi byl pro mnohé diplomaty a státníky výbornou volbou. Dokazuje to například československý diplomat Štefan Osuský, který považoval volbu Apponyiho za velmi příjemnou. Podle něj totiž v bývalých Uhrách ztělesňoval ducha bezohlednosti a utlačování Slováků. Apponyi byl podle něj konferencí přijat ponížně, mírová smlouva mu byla předána bez ceremonie a zpupný Maďar, který doposud nepovažoval Slováka za člověka, tak přijímal podmínky míru ze slovanských rukou.

IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem, 2002. s. 173.

⁶¹ Maďaři v Paříži chladně přijati. In: *Lidové noviny*, 15. 1. 1920 č. 25, roč. 28, s. 3.

východnímu nebezpečí.

Lidové noviny informovaly o vzájemném setkání výše uvedených státníků 19. ledna. „*Clementau vzkazuje Apponyimu, aby si nedělal žádné naděje, další styk bude pouze písemný. Pařížský tisk se maďarské otázce věnuje pouze okrajově. Anglické sympatie také selhaly, ačkoli je možná anglická protekce, o které se říká, že by Maďarsku neodepřela jistých hospodářských a finančních prostředků. Apponyi tedy Maďarům radí nepodepisovat smlouvu a vyčkávat.*“⁶²

Titul novinového článku s názvem „*Maďarský smutek*“ charakterizoval maďarskou náladu po příjezdu maďarské delegace. Huszár mluvil o silném maďarském nacionalismu, který se nevzdává: „*Černé vlajky překrývají národní budovy, noviny jsou orámovány také černou a v Noville se chystá rakve pro Maďarsko*“⁶³ Danému tématu se věnovala i Tribuna: článek z 21. ledna informoval o nepřijatelnosti mírové smlouvy hlavními představiteli delegace: Apponyim a Telekim. Oba poukazovali na fakt, že ve smlouvě není uvedena příští státní forma Maďarska. Po této stránce tak mělo Maďarsko volnost, i co se týče výběru panovníka. Ministerský předseda Huszár pak reaguje na přijetí mírové smlouvy následovně: „*...Raději bych si usekl ruce, než abych podepsal mír, který by podvázal rozvoj Maďarska...*“⁶⁴

Celek, který prezentoval Apponyi stál v rozporu s tím, co upřednostňovala Pařížská mírová konference. Ta do popředí svých zájmů zařadila jazyk, respektive národnostní jednotu. Vůči tomuto se Maďaři vyhradili: „*V Maďarsku je nemožná i přibližná realizace verdiktu na základě „jazykových hranic“.* V jedné z nót, které zaslal Apponyi na sekretariát mírové konference stálo, že ... *národnostní obyvatelstvo, vůči kterému byli Maďaři vždy tolerantní, si nepřeje odtrhnutí od Maďarska.*“⁶⁵

Nótami se podrobněji věnovaly i Lidové noviny v článku *Maďaři chtějí bývalé Uhry*. Maďarská mírová delegace ve svých nótách mj. lpěla na nutném zachování historických Uher, žádala hlasování lidu pro sporná území a navrhovala zajištění menšin v Sedmihradsku. Maďaři těmito nótami dali jasně najevo, že neberou v potaz klausule, na kterých se usnesla Pařížská mírová konference.⁶⁶

Maďarská strana nebyla ochotna řešit vyvstalou situaci kompromisním způsobem.

⁶² Mezinárodní komise k vymezení maďarských hranic s Československem. In: *Lidové noviny*, 19. 1. 1920, č. 12, roč. 28, s. 1.

⁶³ Maďarský smutek. In: *Lidové noviny*, 19. 1. 1920, č. 12, roč. 28, s. 2.

⁶⁴ Mírová smlouva nepřijatelná jak pro Apponyiho, tak i Telekiho, In: *Tribuna*, 21. 1. 1920, roč. 2, s. 2.

⁶⁵ ROMSICS, I.: *Trianonská mírová zmluva*. Kalligram, Bratislava, 2006. s. 165.

⁶⁶ Maďaři chtějí bývalé Uhry. In: *Lidové noviny*, 13. 2. 1920, č. 78, roč. 28, s. 1.

O plebiscitu hovořil článek Lidových novin ze 7. února. 1920. Maďaři podle něj pořádají plebiscit na zkoušku, který ukáže národní příslušnost. Podle příprav lze soudit, že tento plebiscit proběhne pod nátlakem, jako poslední volby. Již dnes se zatýkají osoby, které se nepokládají za spolehlivé.

Výše zmíněný Apponyiho projev prakticky symbolizoval maďarské smýšlení. To se však pohybovalo pouze v rámci úplného zachování územní celistvosti Maďarska, chybělo tak objektivní a spravedlivé řešení celé situace. Ačkoli maďarské vlády postupem času rezignovaly na integrální politiku a začaly upřednostňovat reálnější revizi založenou na etnickém principu, zásadních hraničních úprav by i přes tento krok vpřed pravděpodobně nedosáhly.

Připomínky vztahující se k územnímu uspořádání byly maďarskou mírovou delegací předány 12. února, o osm dní později bylo předáno poslední memorandum.

Posun maďarské politiky byl patrný v únoru, kdy došlo ke změně strategie, a maďarská delegace začala požadovat právo na sebeurčení prostřednictvím lidového hlasování.

Nespokojenost s revizionistickou politikou nebyla patrná pouze u Maďarska, ale také u některých vítězných mocností. Nátlak Velké Británie a Itálie nakonec zapříčinil přezkoumání stanovisek, které vydala Pařížská mírová konference a se kterým maďarská delegace nesouhlasila. Lloyd George dokonce přiznal, že se s Maďary jednalo nespravedlivě, jejich vyslyšení bylo nulové a práce spojenců byla zaměřena jednostranně. Svým přezkumem chtěl zamezit tomu, že stížnosti Maďarů by byly opodstatněné. O daném tématu hovoří článek s názvem *Itálie a Anglie pro Maďary*. Tyto státy navrhovaly revizi hranic ve prospěch Maďarska, *The Times* hovoří o nově utvořených hranicích s Československem, Rumunskem a Jugoslávií. Francie proti tomuto vydala ostrý protest.⁶⁷ První březnové dny však pro Maďary značily další z dílčích proher ve válce zvané obnova Maďarského království. Konference totiž přišla s definitivním rozhodnutím, na kterém se podílel i Lloyd George. Hranice se nakonec neupravovaly a důvod byl jasný. Lloyd George, potažmo celá britská vláda by musela přiznat svou chybu a kolotoč jednotlivých jednání by musel začít znovu.

V dubnu Maďaři na celou situaci reagovali prohlášením, že nepodepíší mírovou smlouvu, jelikož neobsahovala ustanovení, podle kterých by na odloučených maďarských územích mělo dojít k hlasování lidu.⁶⁸ Jak uvádí *Tribuna*, u Apponyiho začátkem dubna vzrostla důvěra v další vývin událostí. Příznivější obrat byl podle něj zapříčiněn maďarskou odloučeností. „*Náš odjezd neznamená přerušeni vyjednávání, důvodem jsou dalekosáhlejší změny v politické situaci Maďarska. Zde došlo ke změně vlády a byl zvolen guvernér, je nutno, aby mírová delegace vstoupila s těmito činiteli v bezprostřední styk.*“⁶⁹ Delegace podle něj skončila svou práci a Apponyi věřil, že uložené mírové podmínky budou zmírněny a zemi

⁶⁷ Itálie a Anglie pro Maďary. In: *Lidové noviny*, 5. 3. 1920, č. 117, roč. 28, s. 1.

⁶⁸ Maďaři nepodepíší! In: *Lidové noviny*, 10. 4 1920, č. 181, roč. 28, s. 1.

⁶⁹ Protičeské akce Maďarů, In: *Tribuna*, 2. 4. 1920, roč. 2, s. 1.

se dostane zadostiučinění. O den později už prohlašoval, že vyhlídky na změnu mírových podmínek jsou velmi nepatrné, na budoucí vývoj však pohlížel s důvěrou.

Konečný text mírové smlouvy byl maďarské mírové delegaci předán 6. května 1920. Nejvyšší rada v tento den zamítla všechny požadavky Maďarů- plebiscit i změnu hranic. Hlavní zásady smlouvy tak zůstaly prakticky nezměněny. V námitkách a protinávrzích nejvyšší rady bylo mj. přání, aby se Maďarsko stalo v Evropě živlem klidu a míru, upozorňovalo se však na podíl Maďarska na rozpoutání 1. světové války a na imperialistické pozice habsburské monarchie. I proto nedošlo ke změně územních stanovení - každá změna by totiž měla těžší následky, než jsou ty, které uvedla maďarská delegace. Zamítnuty byly také maďarské námitky na plebiscit, jelikož velmoci byly přesvědčeny, že hlasování lidu by nepřineslo jiný výsledek, než ke kterému již samy došly. Výše zmíněné námitky a protinávrhy předal podplukovník Henry šéfovi maďarské delegace Apponyimu.⁷⁰

Maďarsko dostalo lhůtu k vyjádření a to do 21. května téhož roku. Tímto aktem bylo ukončeno vyjednávání s maďarskou delegací. Názorová stanoviska Maďarů však se lišily den ode dne. 7. května informovaly Lidové noviny o tom, že Maďaři nechtějí podepsat Trianonskou mírovou smlouvu. O den později již bylo stanovisko diametrálně odlišné - Maďaři podepíší, 9. května zas Maďaři striktně tvrdili, že nepodepíší.⁷¹

Maďarské vládní kruhy byly mírovými podmínkami pobouřeny, bylo však jasné, že vláda jinou volbu neměla. 12. května byly maďarské noviny zaplněny dohady, zdali bude smlouva podepsána, či nikoli. Jedni z nacionalistického tábora tvrdili, že Maďaři nikdy nemůžou podepsat mír, který by nezachoval integritu bývalého Uherska. Druzí z téhož tábora se ptali: „*co mohou jiného dělat, když Dohoda hrozí mečem a hrozí mezinárodním bojkotem všemi prostředky hospodářského boje?*“

Situace tedy byla taková, že Maďarsku nezbývalo nic jiného, než podepsat a to i z toho důvodu, že Maďarsko nemělo přátele v nástupnických státech. Maďarská vláda tak stála před těžkým dilematem. Podepíší- li, nebudou již moci ukazovat, že jsou odhodláni za integritu Maďarska bojovat. Nepodepíší- li, bude Dohoda žádat utvoření nové koaliční vlády, v níž by byly zastoupeny demokratické, případně i socialistické živly, tak jak to před časem ujednal plnomocník Dohody Clerk. Tato koaliční vláda by musela loajálně dosáhnout závazků mírové smlouvy a musela by splnit všechny sliby nynější vlády a reforem správních i sociálních. To by mj. mělo za následek návrat dělníků z internačních táborů, kteří by volali nynější vládu k zodpovědnosti za sebe i za ty, kteří se z internačních táborů nevrátili a nevrátí.

⁷⁰ Informace z Versailles od zpravodaje Wolfa, In: *Tribuna*, 6. 5. 1920, roč. 2. s. 1.

⁷¹ Maďaři nechtějí podepsat. In: *Lidové noviny*, 7. 5. 1920, č. 229, roč. 28, s. 1; Maďaři podepíší. In: *Lidové noviny*, 8. 5. 1920, č. 230, roč. 28, s. 3; Maďaři nepodepíší. In: *Lidové noviny*, 9. 5. 1920, č. 232, roč. 28, s. 5.

I z tohoto důvodu Maďarská delegace žádala o delší lhůtu k rozhodnutí mírové smlouvy.⁷²

Důsledků si byl vědom i Apponyi, který poukázal na to, že vzpírání se proti přijetí mírové smlouvy by zapříčinilo národní katastrofu. Řekl, že tíhu takového činu musí nést celá vláda a odstoupil ze své funkce předsedy mírové komise. Následovalo odstoupení Pála Telekiho a dále pak 19. května 1920 odstoupila celá mírová delegace. Po odstoupení celé vlády vyvstávala otázka, kdo podepíše mírovou smlouvu. Jednou z variant byl Teleki, navržený Hortym. To však nepovažovala za rozumné Francie, která nechtěla oslabit pro francouzskou pozici Telekiho. Neměla to být ani žádná z reprezentativních osobností Maďarska, protože význam dané osoby by podpisem této nepopulární smlouvy rázem klesl. Signatáři se nakonec stali Ágos Benárd a Alfréd- Drasche Lázár.

4. června 1920 pak byla ve versailleském paláci Grand Trianon, tedy Velký Trianon, podepsána mírová smlouva mezi Maďarským královstvím a mocnostmi.⁷³ Celý ceremoniál trval přibližně 15 minut, přičemž smlouva byla podepsána nejprve maďarskými delegáty, následně pak delegáty „Velké pětky“ a ostatními zúčastněnými zeměmi. Lidové noviny ani Tribuna se však tímto aktem nezaobírali více, padlo zde jen prosté sdělení o podpisu. Podobně na tom byl i mezinárodní tisk, Temps, tedy polooficiální deník ministerstva zahraničí, informoval respondenty o dané situaci až na poslední straně a to bez dalších komentářů.

Na území Maďarska však panoval národní smutek. Vlajky vlály na půl žerdě, školy a úřady byly zavřené, celý den se pořádaly smuteční obřady i protestní setkání. Předsedal i národní sněm, v rámci kterého přednesl předseda poslanecké sněmovny István Rakovszky krátký projev. Tento projev byl věnován obyvatelům, kteří se příčinou Trianonské smlouvy dostali na nová území. *„Po tisíci ročním spolužití se musíme rozloučit, ne však navždy. Od tohoto okamžiku všechny naše myšlenky, každý úder srdce se dnem i nocí budou zaměřovat na to, abychom s někdejší slávou, s někdejší grandiózností mohli s nimi sjednotit. A když si je při rozlučce přitiskneme k srdci, naše srdce splynou tak, že je nedokážou oddělit žádné nástrahy, žádné násilí, žádná moc.“*⁷⁴

15. listopadu 1920 byl zákon včleněn do maďarského zákonodárství a tím Maďarsko splnilo ratifikační povinnost, oficiální vyhlášení mírové smlouvy proběhlo v Budapešti 31. června následujícího roku. 26. července 1921 vstoupila maďarská mírová smlouva v platnost i z mezinárodně právního hlediska. Spojené státy americké mírovou smlouvu neratifikovaly, vydaly pouze rozhodnutí o zrušení válečného stavu.

⁷² Maďarsko, podepíše, či nikoli?, In: *Tribuna*, 12. 5. 1920. roč. 2, s. 1.

⁷³ K mocnostem patřila Francie, VB, USA, Itálie, Československo, Rumunsko, Stát Srbsko- Chorvatsko-Slovinsko, Polsko, Belgie, Řecko, Portugalsko, Čína, Siam, Kuba, Nicaragua a Panama.

IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem, 2002. s. 193 .

⁷⁴ ROMSICS, I.: *Trianonská mírová smlouva*. Kalligram, Bratislava, 2006. s. 200.

3.1 Mezinárodní vztahy s Maďarskem v době trvání Pařížské mírové konference

Zisk spojenců byl v poválečné době zásadní nejen pro státy, které ve svých hranicích fungovaly již před válkou, ale především pro státy nově vzniklé, tedy i pro Československo a Maďarsko. Maďarsko pak jako poražený stát agitovalo otevřenějším způsobem a právě na maďarské straně byly patrné velké změny při hledání spojenců. Z předchozí kapitoly je patrné, že se na stranu Maďarska jistou dobu postavila Velká Británie a Itálie. Ani tradiční spojenec Československa Francie nezůstal pozadu a prakticky od počátku roku 1920 sledujeme kroky, které na čas vedly k Maďarsko-francouzskému sblížení. Pro československou stranu mohla mít tato sblížování negativní dopady a tak veškeré dění sledovala velmi ostražitě. Zlomovým bodem pro Maďarsko- francouzské sblížení byly francouzské prezidentské volby v lednu roku 1920. Novým prezidentem se stal Deschanel, ministerským předsedou Millerand a zahraničním generálem Paléologue. Jejich zahraniční politika začala operovat s možností vytvoření Dunajské konfederace, přičemž vycházela ze dvou federačních plánů- maximálního a minimálního. Maximální plán federativního uspořádání měl spojit Československo, Maďarsko, Rakousko, Jugoslávii a Rumunsko, překážkou tohoto spojení však byly německé tendence. Minimální plán federace počítal se spojením tří podunajských států- Maďarskem, Polskem a Rumunskem. Zde zase dominovaly protiruské tendence. Prioritním cílem této Podunajské konfederace nebyla jen hospodářská integrace konsolidovaných států versailleské střední Evropy, ale i obrana francouzských zájmů před Velkou Británií či Itálií, které by tak nemohly výrazněji zasahovat do dění na tomto území. Dalším neopomenutelným faktorem bylo hájení francouzských zájmů vůči německému a sovětskému nebezpečí. Ze vzešlých vyjednávání mezi Maďarskem a Francií byl Paléologue ochoten jednat o částečném připojení ztracených území Maďarska. István Bethlen⁷⁵ však v memorandu požadoval připojení řady dalších území, o kterých z francouzské strany nepadla ani zmínka. Tato situace opětovně dokládá neschopnost jednat kompromisně o navrácení určitých území. Memorandum z 23. dubna 1920 bylo neakceptováno a byly narušeny francouzsko-maďarské vztahy. I z toho důvodu bylo v první třetině roku 1920 Maďarsko vůči Francii antipatické. Francie byla dávana do paralely s mírovou smlouvou,

⁷⁵ Gróf István Bethlen byl jeden z nejvýznamnějších maďarských politiků v meziválečném období. V době Maďarské republiky rad emigroval do Vídně. Po svém návratu se stal jeden z vedoucích konzervativních politiků. V Maďarsku zavedl omezenou parlamentní demokracii, prosadil detronizaci Habsburků a upevňoval postavení regenta Hortyho.

<http://encyklopedia.sme.sk/c/1778519/bethlen-istvan.html> . [Cit. 20. 4. 2012]

kteřá negativně otrásala maďarským veřejným míněním.⁷⁶

Názorová hlediska mnohých okolních států byla vůči Maďarsku neměnná a neústupná. Například jeden z belgických listů tvrdě narážel na Aponnyho, kteřý: „*kdyby spadl z měsíce, chce být Němcem.*“⁷⁷ Autor článku se tak snažil poukázat na maďarskou pýchu, kteřá nemůže nadále „existovat“ po územní „amputaci“ hranic.

Ministr Edvard Beneš pak v Národním shromáždění varoval před prolhaností maďarské propagandy. Reagoval na její neustálé odkazování do minulosti- do dob velkého Maďarska. Touto cestou vyzýval demokratické živly v Maďarsku k činnosti a zároveň k ukončení lživé a bezcharakterní propagandy bolševiků na našem území. Beneš zde poukazoval na paradoxní situaci bolševiků- zatímco v Uhrách byli věšeni, na Slovensko byli posíláni za výzvědným cílem společně s prostitutkami.⁷⁸

Zato maďarská názorová stanoviska se vůči velmocím různila a v březnu bylo stanovisko k Francii velmi negativní. O Francii hovořilo Maďarsko jako o jasném nepříteli, Itálie pak byla vnímána jako spravedlivý národ, kteřý se zastával poražených národů, o Anglii pak mluvili jako o národu, kteřý hodně přislíbil, ale nic neudělal. Všechny sympatie směřovaly k Německu.⁷⁹

Květen patřil především britsko-maďarským jednáním. Na pozadí těchto jednání se začalo rýsovat koaliční partnerství s Polskem, které ve svých důsledcích mohlo zapříčinit ohrožení Československa. Horty totiž podal britské vládě návrh, aby maďarská armáda nebyla odzbrojena, nýbrž aby byla připojena k polskému vojsku v boji proti bolševikům. Anglické diplomatické kruhy této nabídce nevěřily, Britové si byli vědomi reálné hrozby opětovného obsazení území, které nyní spadalo do Československa, Rumunska a Jugoslávie.⁸⁰ V srpnu na danou situaci ostře reagovala česká strana v článku s titulem *Maďarské nebezpečí*: Maďaři nabídli Polsku vojenskou pomoc proti Rusku, Maďaři však nemohou pomoci jinak, než tím, že přejdou přes území Československé republiky. „*Tímto by se zajisté pokusili o zaplavení a dobytí celého Slovenska. Československá vláda však byla neutrální v otázce Polsko-ruské války a nepovolil Maďarům průchod.*“⁸¹ Francouzské vojenské kruhy tuto pomoc také zamítly, Britové maďarský návrh přijali neutrálně- ačkoli nebyl přijat, nebyl ani

⁷⁶ IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem, 2002. s. 175-191.

⁷⁷ Maďarsko a střední Evropa. In: *Lidové noviny*, 22. 1. 1920, č. 38, roč. 28, s. 3.

⁷⁸ Maďarská věrolomnost odhalena. In: *Lidové noviny*, 20. února 1920, č. 34, roč. 28, s. 3.

⁷⁹ Maďaři o zakročení italského ministerského předsedy, In: *Lidové noviny*, 30. 3. 1920, č. 161, roč. 28, s. 2.

⁸⁰ Anglie a Maďarsko, In: *Tribuna*, 14. 5. 1920., roč. 2, s. 2.

⁸¹ Maďarské nebezpečí, In: *Lidové noviny*, 14.8. 1920. roč. 28, s. 2. Obrana proti bolševismu se pro maďarskou vládu stala v letních měsících prioritní. Maďarsko pojalo tuto pomoc přímo jako historické poslání- chránit Evropu před východním nebezpečím.

důsledně odmítnut.

18. května 1920⁸² došlo k přijetí francouzské deklarace, která implicitně uznala územní požadavky Maďarska, pro které to znamenalo naději a podporu v lepší budoucnost. Proti tomuto sblížení však vystoupila Velká Británie, která odmítala jakékoli Francouzsko-maďarské dohody a vydala protestní nótu, která zabraňovala případným jednáním, které by byly v rozporu s mírovou smlouvou.

Dalším zlomovým momentem evropských vztahů byla údajná smlouva z Gödöllő. Díky ní měla být upravena jak Trianonská, tak i Saint-Germainská smlouva. Tato smlouva měla být výsledkem francouzsko-maďarských jednání z 22. července 1920. Na to opětovně reagovala československá strana v čele s Benešem, který do Paříže poslal protestní nótu. I díky této fiktivní smlouvě začal Beneš kritizovat francouzsko-maďarské sblížení a podporu si získal také od dalších velmocí- Velké Británie, Itálie a států budoucí Malé dohody Rumunska a Jugoslávie.

Nutno však podotknout, že jediným ustanovením mezi Francií a Maďarskem byla politická deklarace obsahující implicitní možnost územní revize.⁸³

Jako dům z karet se v průběhu srpna a září začaly hroutit maďarské naděje, které spoléhaly na francouzskou pomoc. „*Několik rakouských listů psalo, že se Francie pokouší o změny v Saint-Germainské a Trianonské smlouvě ve prospěch Maďarska. Francie však nic měnit nechce.*“⁸⁴

Naopak vstřícnější byly v průběhu srpna vztahy Československo-maďarské. Maďaři odmítali zprávy, že by byli štítem Evropy a informace o maďarské mobilizaci byly dle nich také nesprávné. Jejich jediným přáním bylo, aby žili se svými sousedy v poklidu. 25. srpna 1920 se Beneš vyjádřil o výsledcích své cesty do Maďarska: „*S Maďarskem chceme žít v míru, Československo nemá nepřátelských úmyslů a také žádných nepřátel nesmí přijít na naši*

⁸² IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem, 2002. s. 186.

⁸³ Sblížení Maďarů a Francouzů vedlo k aktivizaci dříve odmítané spojenecké smlouvy Československa, Království S.H.S a Rumunska. Toto spojení bylo podporováno Velkou Británií, ačkoli nevole Francie byly zřetelné, 14. srpna 1920 došlo k podepsání Československo-jugoslávské dohody, která představovala základ pozdější Malé Dohody. Za požadavky Malé dohody se po tzv. dvojím návratu krále postavila i Francie.

⁸⁴ Konec maďarských nadějí, In: *Lidové noviny*, 16. 8. 1920, č. 405, roč. 28, s. 2.

3. září 1920 pak Lidové noviny informují o vyjednávání francouzských průmyslníků s Maďarskem. Toto vyjednávání se však nedotýkalo Trianonské smlouvy, jelikož tu chtěla Francie za každou cenu uplatnit. Vystávala zde však otázka, zdali Malá dohoda dokáže ochránit okolní státy. Mezi Rumunskem a Československem nebyla žádná smlouva. Rumunsko však chtělo smlouvu také s Bulharskem a Maďarskem. Z výše uzavřených spojení pak vyplývalo, že Malá dohoda měla dělat velkou politiku za pomoci Francie. V říjnu se pak opět hovořilo o Francouzsko-maďarské smlouvě, která však byla mnohem skromnější, než jak Maďaři naznačovali. Smlouva byla podepsána 14. září. Stálo zde, že francouzská bankovní skupina poskytne maďarské vládě půjčku 300 miliard franků za 6% na 15 let. Bankovní skupina si dále vyhrazovala právo, aby vlastnila veškeré státní a soukromé dráhy na 20 let. Francie se dále vyjádřila k tomu, aby byly mírnější podmínky v Trianonské smlouvě- konkrétně, aby mohli mít Maďaři početnější armádu.

*půdu. Čekají-li Maďaři něco jiného, tak se mýlí, ale pokud se Maďarsko pustí do propagandy, kterou má i v jiných (okolních) státech, nebudeme sedět s rukama v klíně. Maďaři si musí uvědomit, že nemohou žít se svými sousedy v nepřátelství. To je naše snaha, kterou musí uznat i Maďarsko. Maďaři žijící v Československu mají politickou i kulturní svobodu, ale musí si být vědomi, jak to chodí v ČSR.*⁸⁵

V září však tato vzájemná vstřícnost ustoupila a začal opětovně převládat negativní tón. Beneš, strůjce Malé dohody, jejíž vznik podporovala Francie, prohlásil, že „*Maďaři jsou osobně roztomilí, ale jejich politika je politika Hunů.*“ Francie navíc začala odmítat mylné a zavádějící informace z úst Maďaru, kteří prohlašovali, že Malá dohoda je namířena proti Dohodě Velké. V pravdivém případě by musela být francouzská politika maďarofilská, přičemž toto nařčení Francouzi striktně odmítli. Následkem výše zmíněného vývoje začali Maďaři opět pomýšlet na odplatu a znovuzřízení monarchismu, tomu se však Dohoda svým vznikem snažila zabránit. Podobně se snažila ochránit své svobody i smlouvu Trianonskou a Saint-Germainskou, přičemž tímto krokem byla nepřímo chráněna také Francie.⁸⁶

Poměrně zásadním se stal článek s prostým názvem: *Maďarsko*, který byl zveřejněn v Lidových novinách 24. září 1920. Díky němu můžeme s přesností pozorovat, jak většina československé populace vnímala maďarskou společnost od dob války. „*Když dnes v Maďarsku vládnoucí klika se dostala po fiasku bolševického režimu před rokem k moci, viděla první svůj úkol v pomstě. Pomstu prováděla důkladně a bezohledně a docházející důsledným usuzováním k poznání, že všechny nepokoje mají svůj původ v říjnovém převratu 1918, postavila se na legální stanovisko převratové a negujíc a přezírajíc celé revoluční hnutí volala k odpovědnosti všechny, kteří se ho zúčastnili. Maďarsko vyšlo ze světové války zmenšené: všechny jeho poddanské národy strášly jeho panství. Ale Maďarsko příliš zvyklo na jejich služby a chtělo je znovu porobiti. To byl cíl politiky Karolyho, Kúna a Hortyho. Tato zahraniční politika nacházela ochotného schvalování všech maďarských vrstev obyvatelstva, ať byla prováděna kýmkoli. Vnitřní politika země řídila se ovšem touto politikou- čekalo se stále na úspěch zahraničí, který měl dát vnitřní politice teprve žádoucí podklad. Ale veškeré snažení Maďarska bylo dosud bezúspěšné, a Maďarům nezbyvá, než smířovati se znenáhla s tvrdou skutečností a počítat s danými možnostmi. Již bolševický převrat byl umožněn nesnesitelnou vnitřní situací. Karolyi věnoval svou péči krajanům „zabraným“ a živil ze státních peněz statisíce lidí. Když nemohl dále, odevzdal pokračování Kúnovi, ale také ten ztroskotat, opíraje se zase jen o lidi, které živil ze státních prostředků. Vnitřní stav vyvolal*

⁸⁵ Ministr Beneš o výsledcích své cesty, In: *Lidové noviny*, 25. 8. 1920, č. 421, roč. 28, s. 2.

⁸⁶ Francie a Maďarsko, In: *Lidové noviny*, 13. 9. 1920, č. 456, roč. 28, s. 1.

krvavý režim Hortyho, který vybil se ve strašných pogromech židovských, které obviňoval z pomáhaní bolševikům.“⁸⁷

⁸⁷ Maďarsko, In: *Lidové noviny*, 24. 9 1920, č. 477, roč. 28, s. 1.

4. Šok jménem Trianon

Šok. Právě tento stav ochromil maďarskou společnost po podpisu Trianonské mírové smlouvy. Celé Maďarsko do poslední chvíle doufalo ve zlom, který by zmírnil dopady mírové smlouvy. Tento zlom však nepřišel a poválečná ztráta území byla srovnatelná s Moháčem z 29. srpna 1526, kdy byl Ludvík Jagellonský poražen Sulejmanem I. a Uhersko bylo rozděleno mezi Osmany, Habsburky a Sedmihradsko.

Otřes maďarské společnosti zapříčiněný Trianonem ovlivnil myšlení i chování celé řady generací. Ačkoli se stalo Maďarsko nezávislým územím, převládala v něm žalostná chudoba, jejíž příčinou byly hospodářské, politické i psychologické ztráty, které poznamenaly a frustrovaly prakticky každého člověka. „*Vliv šoku ještě zhoršoval fakt, že stěží existovala rodina, která by nebyla dotčena touto maďarskou národní tragédií a která by na vlastních osudech bezprostředně nepociťovala pohromu, která zemi zasáhla.*“⁸⁸ Prakticky tedy neexistovala společenská vrstva nebo skupina, která by se s mírovým uspořádáním pokojně smířila, z čehož vyplývá, že danou nespokojenost neprojevovaly pouze kontrarevoluční složky režimu, či pravicově-šovinističtí občané maďarské společnosti.

Šok záhy vystřídal chaos, zapříčiněný zhroucením infrastruktury a ztrátou surovinových zdrojů, přičemž poválečné Maďarsko bylo odkázané prakticky jen na import surovin, který byl však v době blokády a krize téměř celého zahraničního obchodu velmi složitý. Nové, zmenšené hranice Maďarska navíc donutily přes 350 tisíc uprchlíků, aby si hledali nový domov v novém maďarském státu, přičemž značnou část těchto uprchlíků tvořili Maďaři z bývalých Uher, kterých bylo okolo 107 tisíc.

Trianon vnímali maďarští politikové jako akt brutálního násilí, který byl výsledkem pokrytectví vítězů 1. světové války, opět se zde však dostáváme k zaslepenému vnímání celé situace, protože vrcholné maďarské politické špičky nedokázaly rozlišovat území, která byla dle etnicity skutečně vhodná k odtržení a území, která byla národnostně maďarská. Představitelé maďarské politiky se domnívali, že jedinou schůdnou cestou, která by zamezila zaostalosti i vykořisťování jednotlivých lidí, bylo navrátit Maďarsko do původních hranic. Myšlenkou totální revize se navíc Maďarsko dostalo do izolace od okolních států a všechna jednání vedená s cílem zlepšit hospodářskou spolupráci či umožnit přechod hranic, tak prakticky končily fiaskem.⁸⁹

⁸⁸ IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem, 2002. s. 197.

⁸⁹ DEJMEK, J.: *Zrod nové Evropy*. Historický ústav AV ČR, v.v.i., Praha, 2011. s. 342.

Maďarská zahraniční politika měla jasně vytyčené cíle: překonat izolaci vůči sousedním státům a přimět státy, aby začaly vnímat Maďarsko jako suverénní stát, nikoliv pouze jako torzo státu, které zbylo po Rakousko-Uherské monarchii.

Horty, jakožto hlava státu, se nebál jakýchkoli experimentů a začal budovat vztahy s německými, rakouskými i bavorskými vůdci kontrarevolučních organizací. Horty se navíc nebál použít vojenskou sílu. Svou cestou při hledání nových partnerů šel i Bethlen s Telekim, kteří kladli důraz na diplomatické postupy.

Neoficiální diplomatická jednání mezi Československem a Maďarskem pozorujeme od roku 1919 a to v souvislosti s problematikou Podkarpatské Rusi.

Ta po vzniku Československa nabyla na mezinárodně politickém významu a do svého hledáčku ji zaměřili Maďaři, kteří si byli vědomi strategické polohy tohoto území, především pak z vojenského hlediska. Výše zmíněná jednání měla vést k tzv. modus vivendi, který by byl přijatelným pro československou i maďarskou stranu. Gustav Gratz, maďarský velvyslanec ve Vídni, prohlásil, že pro společné sblížení obou států je nutné upozadit otázku územních nároků. Po podepsání Trianonské mírové smlouvy byla Československá vláda ochotna rokovat oficiálně, ačkoli zájem projevila i Budapešť, jednání byla zmařena Mezinárodní odborovou organizací, která poukazovala na tzv. bílý teror.⁹⁰

4. 1 Bílý teror

Bílý teror byl prakticky důsledkem nestabilní atmosféry, která Maďarsko ovládala. Snahy o moderní demokracii selhaly, čehož využila komunistická strana a v březnu 1919 se chopila moci. Maďarská republika rad však neměla dlouhého trvání, došlo ke koncentraci odpůrců komunistického režimu, což vyvrcholilo stávkou železničářů v západním Maďarsku. 1. srpna 1919 předala revoluční rada vládu sociálním demokratům, v jejímž čele stál Gyula Peidl. Jeho vláda však u moci vydržela pouhých 6 dnů, jelikož 7. srpna István Friedrich vojenským pučem tuto vládu svrhl. Chopit moc do svých rukou chtěl také Miklós Horty, který v době Károlyiho vlády kolem sebe soustředil národní armádu. Když Horty v srpnu vyrazil na Budapešť, měla jeho armáda prakticky „volnou ruku“ a došlo k tomu, že jeho „teroristické oddíly“ začaly násilím pustošit krajinu a ohrožovat obyvatelstvo, především pak židovského původu. Do Budapeště vstoupil Horty v doprovodu národní armády 16. listopadu 1919.

⁹⁰ MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 89-96.

V Maďarském království, které bylo vyhlášeno 1. března 1920, se stal Horty regentem. Zejména vnitřní politika pak začala být ohrožována bílým terorem. Samotné důstojníky a příslušníky gentry často spojovalo přátelství či spolupráce s Hortym. Samovolný sled násilných akcí těchto Bílých gard prakticky mnohonásobně zesílil teror už dříve existující. Dřívější komunistické zásady byly touto armádou potlačovány a poslušnost občanů začala být často násilně vynucována. Jednotky se proslavily vraždami, mučením i ponižováním. Jejich oběti byly věšeny často na veřejných místech a sloužily jako varování pro ostatní. Do hledáčku Bílých gard spadali rolníci, politicky liberální občané a velmi často i Židé, kteří byli viněni z revoluce.

Vláda se od těchto gard distancovala a zasahovala prakticky jen ve flagrantních případech. V podstatě tak byla Bílým gardám ponechána volná ruka. Následkem teroru zemřelo okolo 5000 lidí, 40 000 lidí bylo vězněno v koncentračních táborech a až 70 tisíc emigrovalo pryč ze země.⁹¹

Zprávy o tzv. bílém teroru byly po celou dobu aktuální i na československé straně. Tribuna informovala již v prvních lednových dnech o tajné organizaci maďarské Bílé gardy, která byla zřízena od maďarských předáků v Pečehu. Ta vyvíjela prostřednictvím maďarských úředníků propagandu na československém území. Jednotliví úředníci byli podpláceni a nabádáni najatými „úředníky“ k tomu, aby nezůstali na svých místech pod československou vládou.⁹² Bílý teror se navíc začal uplatňovat ve finanční sféře, jelikož banky musely státu skládat milionové sumy. Začal tak mohutný nárůst výběrů peněz, přičemž nebyly zaznamenány takřka žádné vklady.

Podle Tribuny i v březnu 1920 vláda pokračovala ve svém antisemitském programu a vypověděla 40 židovských rodin z Budapeště do Palestiny a také řada dalších Židů začala dobrovolně prchat před vládou Hortyho.⁹³

Zprávy týkající se vzrůstajícího antisemitismu jsou pak jedním příkladů, kdy tisk poukazoval na danou situaci zkreslenými fakty. V roce 1920 sice byl přijat první protižidovský zákon a v platnost tak vešel tzv. numerus clausus- tedy opatření, díky kterému byl omezen počet vysokoškolských studentů. Největší zvrát v židovské otázce nastal až v souvislosti s hitlerovským Německem. Hitler navázal spojení s Gyulou Gömbösem, vůdcem Strany ochránců rasy. Do roku 1944 měli Židé v Maďarsku mnohem lepší postavení, než v řadě okolních států. „*Nemuseli například nosit hvězdy, nebyli soustředováni v ghettech*

⁹¹ PRAŽÁK, R. a kol.: *Dějiny Maďarska*. Masarykova univerzita, Brno, 1993 s. 238-239.

⁹² Tajná organizace maďarské bílé gardy, In: *Tribuna*, 8.1. 1920., roč. 2, s. 1.

⁹³ Bílý teror a korupce v Maďarsku, In: *Tribuna*, 2. 3. 1920. roč. 2, s. 1.

*a nebyli vydáváni nacistické vyvražďovací mašinérii.*⁹⁴

I Lidové noviny v březnu roku 1920 velmi rozporuplně hovořili o Hortym, jehož vládu měla podléhat diktátu generálního štábu a byl spojován s hrůzovládou vojenské diktatury. To měl dokázat i případ obchodníka Hakenera, který ačkoli nebyl uherským státním občanem, byl násilně zatčen a za hrozných muk mu byla vytetovaná Davidova hvězda na čele.⁹⁵ Ačkoli Horthy bezpochyby byl jeden z klíčových politiků tehdejší doby, Maďarsko pomocí armády neovládal a jak už bylo zmíněno výše, do vnitřní politiky se snažil vměšovat minimálně.

V květnu se pak maďarský komunista Zikmund Kunfi vyjádřil ke svým komunistickým kolegům československým. *„Kdo dnes v kterémkoli státě okolo Maďarska pracuje na zřízení proletářské diktatury, ten vědomě nebo nevědomě je spojencem Horthyho, ten posiluje bílý teror a oslabuje mezinárodní posici států Hortymu nepřátelských a prodlužuje Golgodu maďarského proletariátu.*“⁹⁶

V srpnu pak začali maďarští emigranti žijící ve všech okolních státech volat o pomoc proti bílému teroru. Poukázáno bylo také na trýznění dělnictva, které pracovalo v nelidských podmínkách a navíc se jejich situace nelepšila, stejně tak jako žalostná nezaměstnanost.⁹⁷

⁹⁴ <http://bohumildolezal.lidovky.cz/texty/rs715.html> [Cit. 9. 5. 2012]

⁹⁵ Horthyho hrůzovláda, In: *Lidové noviny*, 5. 3. 1920, roč. 28. s. 3

⁹⁶ Maďarský komunista proti komunistům československým, In: *Lidové noviny*, 19. březen 1920 č. 142, roč. 28, s. 1.

⁹⁷ Maďarské volání o pomoc proti bílému teroru, In: *Lidové noviny*, 12. 8. 1920, roč. 28. s. 3.

5. Nekončící napětí v rámci Česko-slovensko-maďarských vztahů

Vznik Československa lze určitým způsobem chápat jako revoluční převrat, problematickým se však stal státoprávní faktor, kterému nebyla věnována dostatečná pozornost zejména ze strany českých politických špiček a slovenských čechoslovakistů. Vize lepší budoucnosti, která však byla mnohdy pouhou utopií, se negativně promítla do řady proklamací. Tyto proklamace však byly převážně protichůdné či neurčité, jejich realizace se proto stala nemožná.

Na Slovensku před 1. světovou válkou téměř neexistovala občanská společnost a venkovský lid si začal od převratu slibovat rovnou společnost, kde by neexistovala hranice mezi bohatými a chudými. Vyjma těchto nereálných představ Slováci požadovali také státoprávní změnu, v rámci které mělo dojít k odstranění stále působící maďarské správy.

5. 1 Maďarská iredenta

Rozmach iredentistických hnutí šel ruku v ruce se všeobecnou nespokojeností maďarského obyvatelstva po podepsání Trianonské mírové smlouvy. Tato hnutí byla neoficiálně podporovaná maďarskými vládními institucemi. Samotný Horty vydal již v roce 1919 koncepční dokument, jehož základní myšlenky se promítly prakticky do celého meziválečného období. Za nepřítel číslo jedna zde označil Rumunsko, samotné Československo nepovažoval za vážného soupeře, prioritní se pro něj stala otázka znovudobytí Slovenska. S tím souvisela i maďarská přísaha, kterou museli maďarští vojáci příslibit. Začátek této přísahy zněl: „*Přísahám ve jménu nejsvětější Panny Marie, že proti Československu a Rumunsku k osvobození v opětovném sjednocení obsazených území se zemí mateřskou a k potlačení každého socialistického hnutí.*“⁹⁸

V dobývání Slovenska Horty počítal, vyjma iredentistických organizací, také se slovenským autonomismem, který měl podkopávat vnitřní stabilitu Československa. Ve svůj prospěch navíc využil církevní problém, jelikož se podle něj věřící Slováci dostali do spárů volnomyšlenkářských Čechů.

Potrianonské Maďarsko, v rámci kterého se k menšinám přihlásilo pouze 10,5% obyvatel, lze považovat z etnického hlediska za homogenní stát, který již nebyl nakloněn

⁹⁸ Maďarská přísaha proti Československu, In: *Tribuna*, 26. 2. 1920, roč. 2, s. 1.

aktivnímu posilování menšinových práv. Stále více se totiž začalo prosazovat stanovisko, že politika přílišných ústupků nemaďarskému obyvatelstvu je špatná. Proti Československu byla namířená polsko-maďarská spolupráce, která ačkoli měla řadu vizí, cílů i uskutečněných jednání, ze kterých nejednou vznikla smlouva či úmluva, toto spojení v konečné fázi nepřineslo kýžené ovoce. Výše zmíněné snahy navíc intenzivně sledovala československá diplomacie, která pravidelně informovala domácí i zahraniční půdu o nekorektnosti maďarské politiky.

Československá diplomacie ostražitě sledovala také Aponnyho proslov v rámci Pařížské mírové konference. Štefan Osuský pak Beneše a Šrobára upozorňoval na to, „*aby byla na Slovensku využita žurnalistika v tom smyslu, že maďarská delegace na mírové konferenci tvrdila, že bez bohatství Slovenska Maďaři nemohou žít, že Maďaři nechtějí, aby Slovensko, lid slovenský žil z toho bohatství, ale Maďaři ho chtějí pro sebe, pro svůj blahobyt.*“⁹⁹

Maďarské požadavky nebyly dlouhodoběji žádným z výše zmíněných států akceptovány, což však Maďarsko neodradilo a samotný Horty začal spřádat plány na přerozdělení střední Evropy s Německem.

O maďarské propagandě na slovenském území informovala v březnu Tribuna. Podle ní chtěl Jehlička a dr. Bulisza opětovně přivtělít Slovensko k Maďarsku. V první řadě však oba pracovali na samostatném Slovensku, přičemž o budoucnosti státu dalekosáhleji nepřemýšleli.

Maďarsko se pak podle periodika vyjádřilo v tom smyslu, že absence Slovenska nebude závažný problém, jen když nebude spojeno s Českými zeměmi. Maďaři vyvíjeli účinnou psychologickou propagandu, kterou poukazovali na barbarský národ Čechů, který Slováky nutí k něčemu, k čemu mají sami nevoli.¹⁰⁰

Maďarský tisk se pravidelně věnoval událostem z odtrženého území bývalého Slovenska. Jeden z článků, který otiskla Tribuna, vypovídá o svízelné situaci slovenské inteligence na českém území, která pro svou činnost nemohla najít uplatnění. Ze slovenské inteligence se podle článku nemohlo prosadit více než 50 lidí a všechna pracovní místa tak prakticky obsadili Češi. Ti neměli ve Slováky důvěru, což dokazuje i fakt, že ke každému Slovákovi byl přiřazen český úředník, který měl rozhodující slovo v politickém ohledu.¹⁰¹

⁹⁹ HRONSKÝ, M.: *Boj o Slovensko a Trianon*. NLC, Bratislava, 1998. s. 255.

¹⁰⁰ Maďarská propaganda na slovenském území, In: *Tribuna*, 14.3. 1920. roč. 2, s. 3.

¹⁰¹ I v roce 1921 byla aktuální úřednická otázka, tentokrát však z pohledu Maďarska. Informovaly o tom únorové LN. Maďarská vláda totiž dříve nešetřila výsadami pro města, aby v nich utužila vliv svých úředníků. Těm se tak dařilo provádět úplnou maďarizaci slovenských měst. Proti tomu se však tato slovenská města postavila a souhlasně odporovala všem magistrátům, ve kterých měli hlavní slovo právě Maďaři. Československá vláda na to reagovala novým obecním zřízením, které bylo jednou z podmínek pro další rozkvet Slovenska a zároveň mělo toto nařízení zabránit, aby byla slovenská města stále tvrzemi maďarónství. 17. 4. 1921 informovaly LN o tom, že se Maďaři těší na návrat svých úředníků. Tedy těch, kteří po převratu

Území, nacházející se v zajetí panslavismu tak mělo být opět navráceno budoucím silám liberálního Maďarska, jelikož právě od něj Slováci očekávali spásu.

Daný článek poukazoval také na Vavro Šrobára, který byl plnomocným diktátorem Horního Uherska. Třebaže zůstal na ministerstvu a byl stále viditelnou hlavou československé vzájemnosti, jeho autorita zmizela s českou sympatií. Jeho velkého odpůrce Hlinku, který byl vůdce Lidové strany, čekal zcela odlišný osud. Hlinkovi se v minulosti podařilo vyšvihnout na opravdového vůdce Slováků a jeho práce výrazně přispěla k odtržení Slovenska od Uherska. Po převratu se však Čechům znelíbil. To bral jako osobní urážku, díky níž se obrátil proti Čechům. Jeho politická ideologie se odvolávala na Pittsburskou smlouvu, která Slovensku zaručovala zvláštní autonomii. Hlinka prohlásil, že „*Slovensko patří Slovákům*“ a v tom spatřovala nová republika vlastizradu.¹⁰²

Tento článek nám však nabízí pouze zlomkový náznak ideologie Andreje Hlinky. Podle článku se Hlinka odvolával na Pittsburskou dohodu, jeho politická ideologie však nelze být kategorizována pouze na základě této dohody. Maďarský tisk se zde však ani náznakovitě nevyjádřil o událostech, které se odehrály před vznikem Československa a které byly spojené s osobou Hlinky. V roce 1906 byli Andrej Hlinka i Vavro Šrobár souzeni za účast na protestních demonstracích. Stalo se tak po volbách v roce 1905, kdy skončila dlouhá hegemonie maďarských liberálů, a úspěchy začali sklízet nemaďarští poslanci v uherském sněmu, mezi které patřil právě Hlinka a Šrobár. S Hlinkou je pak úzce spojená krvavá událost z Černové u Ružomberka z roku 1907. Zde si katoličtí věřící z vlastní iniciativy postavili nový kostel a chtěli, aby byl vysvěcen samotným Hlinkou. Hlinka byl však suspendován a bylo mu zakázáno vykonávat obřady. Hlinkův případ řešil samotný papež, a ačkoli bylo rozhodnuto v jeho prospěch, nemohl se k vysvěcení dostavit. Obyvatelé Černové tedy žádali odložení vysvěcení, to jim maďarské církevní i světské úřady zakázaly. Obyvatelé se vzbouřili a došlo ke střelbě četníků, která měla za následek 15 lidských životů.

Hlinkovo politické cítění vyvěralo z hlubokého vlasteneckého cítění, antikomunismu i klerikalismu.¹⁰³

odešli do Maďarska dobrovolně nebo byli vypovězeni. Na tento akt se podle Lidovek těšilo na Slovensku mnoho lidí. Především ve venkovských městech doufali, že bude opětovně rozvinut společenský život úřednicko-šlechtické třídy, a také věřili v to, že maďarští úředníci budou přístupnějším různým důvodům než dnes exponovaní úředníci z Čech.

¹⁰² Maďarský tisk o Hlinkovi, In: *Tribuna*, 6. 6 1920, roč. 2, s. 1.

¹⁰³ KOVÁČ, D.: *Dějiny Slovenska*. LN, Praha. 2010. s. 149.

5.2 Plány vedoucí k obsazení Slovenska

V dubnu roku 1920 vznikl Hornozemský komitét. Jeho činnost vycházela z memoranda, které sepsal Lajos Steier. Komitét byl zaměřen na obnovu integrity země, přičemž pokusy územní revize úzce souvisely s rozbitím Československa. Význačnou součástí činnosti komitétu bylo budování vojenské organizace.

V srpnu 1920 bylo obsazení Slovenska vnímáno jako akutní záležitost. Vlivem rychlého postupu bolševických vojsk se totiž zvyšovalo i riziko zesílení bolševismu na území Československa. Po zvážení všech kritérií byla celá akce odložena. Teleki, ačkoli měl mnohdy velmi dobrodružné sklony, si byl vědom nebezpečí celého projektu i zahraničních důsledků, které by v případě neúspěchu zapříčinily úplné obsazení Maďarska nepřátelskými armádami. Toto rozhodnutí však nabouralo odhodlání nejvyšších představitelů i přímých organizátorů akce, kteří poukazovali na to, že „*Česi horúčkovito pracujú na autonómii Slovenska*“¹⁰⁴, která měla být předána v polovině září roku 1920.

Telekiho politiku navíc ovlivňovaly zprávy přicházející ze Slovenska. Ty informovaly o vojenských přípravách z důvodu nastalé situace v Těšínsku. Neméně důležité byly také zprávy týkající se odklonění slovenského obyvatelstva od maďarského řešení, přičemž pouze Maďaři žijící na Slovensku očekávali změny a vítali maďarský zásah na slovenském území.

Maďaři si byli vědomi, že Slovensko nezískají dobrovolně, a proto se ho pokoušeli vzít zpět násilnou cestou. Maďaři v této době opětovně křičeli do Evropy, že jsou baštou proti bolševictví, přitom právě tuto ideologii nastolovali na slovenském území. Nutno podotknout, že vůdcové této agitace byli v Pešti vražděni. Lidové noviny také upozornily na nedostatečnou ochranu hranic, která mohla vést k obsazení celého pohraničního území. Pravidelně totiž přicházely zprávy o bandách, které kradly ovoce, obilí i munici a právě tyto malé krádeže mohly vést k národní katastrofě.

Celou situaci pečlivě sledovala československá vláda, která byla o agresivních plánech dostatečně informovaná a na popud celé situace podepsalo Československo a Království SHS 14. srpna 1920 obranou smlouvu, která oběma zemím zaručovala pomoc v případě napadení Maďarskem.

Hlavní linie příprav, které měly vést k obsazení Slovenska tak byly ukončeny, stejně tak jako Hornozemský komitét, který měl svou činnost ukončit k srpnu 1920, řada jeho pracovníků však tento fakt nerespektovala.

Tyto osoby zastoupené v Hornozemském komitétu a Slovenském hlavním oddělení pak

¹⁰⁴ MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 131.

v budoucnosti vytvářely koncepce dalších plánů na obsazení Slovenska, ale podobně jako koncepce první, skončily neúspěšně. Nutno podotknout, že Maďarsko nebylo na takový konflikt připravené ani z hlediska vojenského, natož pak z hospodářského či diplomatického. Navíc bylo v tomto období zřejmé, že velká část slovenských elit, ačkoli kritizovaly pražskou centralistickou politiku, neměly zájem na obnovení bývalého státního režimu.¹⁰⁵

5.3 Československo-maďarské obviňování

Po ratifikaci mírové smlouvy byla uznána existence sousedních států. Bývalé Uhersko tak v mezinárodním měřítku ztratilo do té doby používané přívlastky obsazené či okupované. Samotní Maďaři však tato slova používali nadále, čímž poukazovali na pocit křivdy. Propagandistická politika na Slovensku byla neutuchající a řada maďarsky orientovaných Slováků, mezi které patřil například již dříve zmíněný Dvortsák, byla toho názoru, že „*Slováci takýto mier nikdy nebudú akceptovať, keďže nedostali ani možnosť otvorene vyjadriť svoj názor.*“¹⁰⁶

V listopadu zvolila slovenská stavovská strana katolických kněží do výkonného výboru více než polovinu Maďarů. Křesťansko-sociální organizace, jejíž area se začala právě v tomto období rozvíjet, byla vedená v maďarském duchu a jejím účelem byla strategicky vedená agitace na domácím území. Lidová strana bránila státu převzetí tzv. církevních škol, do kterých byli zainteresováni právě kněží. Strana poukazovala na nízké platy učitelů v církevních školách, což vedlo učitele k odchodu za hranice Slovenska do Maďarska, kde se jim dostávalo nejen dotací, ale také prémie za maďarizování. Stavovská strana katolických kněží se tak postavila proti českým učitelům a úředníkům. Proti této politice se však postavil ministr pro správu Slovenska Martin Mičura, který požadoval, aby bylo zakročeno proti školním zřízencům ještě z doby maďarské vlády. Kněžstvo mělo dále přestat dráždit Československo, začít úřadovat na Slovensku a neposílat studenty do Maďarska. Stranu také vyzýval k tomu, aby s Maďarskem nenavazovala bližších kontaktů. I přes Mičurovu výzvu Hlinka prohlásil maďarského košického biskupa za nejlepšího kněze, ačkoli udržoval jak v Košicích, tak i ostatních slovenských farách maďarského ducha.

¹⁰⁵ RYCHLÍK, J. *Češi a Slováci ve 20. století. Zv. 1., Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997. s. 63-93

¹⁰⁶ MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 144-145.

Na odezvu nemusela česká strana čekat dlouho. Jen o několik dní později začali Maďaři kritizovat českou státní myšlenku. Krize demokratismu na československém území nebyla podle *Pesti Hírlap* pro Maďary žádným překvapením. Maďarští politikové často poukazovali na to, že myšlenka ČSR je matnou ideou trvale ohrožující klid a mír střední Evropy. Jen bezobrazotvorní lidé podle nich mohli vytvořit součastnou podobu Československa, v rámci které tvořili Češi pouhou třetinu. Poukazovali na brutální imperialismus české surovosti a šílené netrpělivosti. Podle *Pesti Hírlap* byly demonstrace jen předehra nastávajících konfliktů, které měly být do konečného zhroucení Československa na denním pořádku.¹⁰⁷

V prosinci pořádala maďarská strana křesťansko-sociální a strana maďarských maloročníků schůzi, která měla poukázat na neznalost základních demokratických pojmů na území Československa. Mezi tyto pojmy patřily zákony, právní řád, rovnoprávnost. Strany přirovnaly československé zákonodárství k parodii parlamentarismu, jelikož tento parlamentarismus pouze znemožňoval volnost slova a individuální iniciativu. Maďaři a Němci byli na Slovensku vnuceni do cizího státu a jediným cílem těchto stran bylo obnovit Maďarsko a s ním i tisícileté vztahy mezi těmito třemi národy. Stejně tak měl být Slovensku navrácena autonomie, kterou jim Češi vzali.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Maďarské naděje, In: *Lidové noviny*, 24. 11. 1920, č. 585, roč. 28, s. 4.

¹⁰⁸ Slovenský problém, In: *Lidové noviny*, 31.12. 1920 č. 649, roč. 28, s. 3.

6. Slovenská otázka v roce 1921

Československo-maďarské pozadí

Ani na přelomu let 1920 a 1921 nemělo Maďarsko dobré vyhlídky k vystoupení z izolace vůči sousedním státům. Telekiho vláda, která byla ustanovena 16. prosince 1920, zahrnuje mezi své priority konsolidaci hospodářských poměrů a dohodu se sousedy. Koncem roku 1920 začala neoficiální československo-maďarská rokovaní. V rámci nich se již počátkem roku 1921 sešel gróf László Szapáry s Edvardem Benešem a dohodli se, že jednotlivá rokovaní budou probíhat v tajnosti bez přítomnosti velmocí. Beneš již v této fázi zcela nevyločil diskuzi o územních otázkách.

V tomto období na povrch opětovně vyplouvala královská otázka, která rezonovala maďarskou společností. 27. ledna 1921 na danou tematiku svým expoé reagoval Edvard Beneš, který označil případné navrácení Habsburské dynastie na trůn za casus belli. Na toto již známé Benešovo stanovisko reagovali Maďaři velmi negativně a Gustav Gratz, ministr zahraniční vykonávající funkci od 17. ledna 1921, Benešovu řeč vnímal jako zasahování do vnitřních záležitostí země a královskou otázku označil za zastaralou. I přesto tento postoj byla Gratzova politika zaměřena mnohem liberálněji, než politika jeho předchůdců. Také jeho prioritním cílem bylo obnovit integritu Uher, cesta k tomuto obnovení však měla být nenásilná. Jeho politika směřovala k vytvoření stálých hospodářských i klidných politických vztahů a předpokládal, že právě Československo je k dosažení daných cílů vhodným partnerem.

30. ledna 1921 došlo k dalšímu setkání mezi Szapárym a Benešem, avšak toto setkání, stejně jako to první, nebylo pro budoucí vývoj obou států nikterak zásadní.

V Mostě nad Litavou se uskutečnilo třetí setkání, kterého se za československou stranu zúčastnil Edvard Beneš a ministr obchodu Tibor Hotovetz, za maďarskou stranu pak Gustáv Gratz a Pál Teleki. Pro Maďary byla klíčovým tématem menšinová politika- tedy otázka maďarských menšin na území Slovenska. Českoslovenští vyslanci vycházeli z nařízení, která byla stanovená Trianonskou mírovou smlouvou. Beneš zde upozornil, že zohlednění etnicity nemůže být jediným kritériem pro úpravu hranic, byl však ochoten jednat o výhradně etnických územích nacházející se v linii hranic.

Teleki naopak srovnával státní vývoj obou států. Prohlásil, že sociální revoluce, která proběhla v Československu, nastane v Maďarsku v budoucnosti, jelikož vnitřní i zahraniční politika je v Maďarsku jiná nežli v Československu. Poukazoval na to, že: „*Maďarsko je dnes stejně tak demokratické jako Československo*“ a to včetně volebního práva, které mělo stejně

široký podklad jako v české volební soustavě. Maďarsko podle Telekiho nezůstalo ve svém vývoji za Čechy, nýbrž právě pro rychlý vývin událostí, které se v poválečném vývoji na maďarském území udály, předešlo Maďarsko ve svém vývoji Čechy.¹⁰⁹

Dr. Gratz se pak v rozmluvě s vídeňským zpravodajem Timesů vyjádřil o jednání uspokojivě, nejen díky pozitivnímu výsledku, ale také celkovému průběhu, který předurčil důležitý krok ke smíření, bez něhož by nebyla možná konsolidace poměrů ve střeně Evropě. „*Nikdo nesmí si však myslet, že Maďarsko, davší se na tuto cestu, změnilo svůj názor o nespravedlnosti trianonského míru, jenž odtrhl miliony Uhrů od mateřské země.*“ Maďarsko podle něj nechtělo na kontinentě trpícím na důsledky války, vyvolat nové neshody, nýbrž zmírnit dnešní rozpor, jinak by část Evropy, ve které žijeme, „*byla ohrožena nebezpečným utonutím v naprosté hospodářské a později snad sociální a politické anarchie. Ač drahé jsou nám národní cíle, nechceme jich dosáhnout snahami, v nichž se skrývá pohroma veškeré evropské civilizace.*“¹¹⁰

Ve stručnosti lze říci, že v Mostě nad Litavou byly rozebrány politické a hospodářské podmínky, které byly nutné pro sblížení mezi Československem a Maďarskem. Ačkoli nebylo nic definitivně sjednáno, „*neboť nepřátelství nedá se změnití obratem ruky v přátelství*“, došlo k upevnění vztahů navázané právě tímto jednáním.

Závěrem je však dobré se pozastavit nad tím, že z těchto bilaterálních jednání byla patrná vzájemná nedůvěra, která mj. tkvěla ze zákulisních intrik.¹¹¹

6. 1 Slovenský autonomismus

Autonomistické tendence se na území Slovenska objevovaly v různých intenzitách prakticky od počátku roku 1919, ale právě samotný vývoj Československa přispěl na aktuálnosti této problematiky. V této době totiž především katolická společnost na Slovensku vnímala svou identitu rozdílně ve srovnání s identitou českou. Česká strana však tyto úvahy vnímala nepochopitelně, jelikož Češi považovali Slováky za své bratry a slovenštinu za dialekt češtiny.

Mezi zdroje slovenského autonomismu kromě jiných patřil i problém katolické církve. Skupina okolo Andreje Hlinky byla nespokojena s podílem moci v novém státě a význačným problémem se staly také špatné hospodářské poměry na území Slovenska.

¹⁰⁹ Beneš vs. Teleki In: *Lidové noviny*, 1. 2. 1920, č. 57, roč. 28, s. 2.

¹¹⁰ Sblížení s Maďarskem, In: *Tribuna*, 21. 3. 1921, roč. 3, s. 1.

¹¹¹ MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava, 2009. s. 162-170.

Celou situaci navíc komplikovali Maďaři, kteří ve snaze navrátit ztracená území, slibovali Slovákům autonomii. Maďarské nástrahy lze spatřovat i v osobě Dr. Adolfa Pechányho, který pocházel z Ilavy v Trenčianské župě a na toto místo se chtěl opětovně navrátit. Tvrdil, že nikdy nepodnikl nic proti Československu a pomluvy Peště byly podle něj nepravdivé. Směrodatné se však ukázalo klerikální revue *Magyar Helikon*, které uveřejnilo článek o slovenských poměrech. Zde Pechány nenávistně vystupoval proti Čechům a vyslovil přání, aby bylo Slovensko opětovně navraceno Maďarsku. Československo podle něj bylo odsouzeno k smrti, a proto Slovensko při této republice nemohlo zůstat. Dále tvrdil, že Československo udržovalo velkou armádu jen na ochranu Slovenska.¹¹²

V červnu roku 1921 otiskly Lidové noviny článek, který danou problematiku vysvětluje z českého úhlu pohledu. Slovenský separatismus se podle autora článku držel zásady, že Slováci byli samostatným národem, který dobrovolně, nebo s přinucením vstoupil ve spolek s Čechy v jeden stát. Stát tedy tvořili Češi a Slováci, ne Čechoslováci, stát byl česko-slovenský, nikoli československý a nejkonkrétnější dosud vyslovená formule (zajímavé je, že jejím autorem byl maďarský univerzitní profesor), přetvářel dualistický útvar po vzoru bývalého dvoustátí rakousko-uherského. Logickým důsledkem bylo, že Češi měli většinu jen v *Ciscarpathii*, (Slováci pak v *Transcarpathii*), ale v celém státě většinu neměli. Následky výše zmíněného pojetí by byly nedozírné. Idea republiky, její základ, státotvorná myšlenka, to vše byla myšlenka československé jednoty. Republika pak byla možná jen na tomto podkladě a výklad dvojího národu jako je Předkarpatí a Zakarpatí, byl nemožný. „ *Kdo sahal na československou jednotu, prohřešoval se tím proti samému duchu, proti přírodní tendenci národního i státního vývoje, proti obětivné, krvavé cestě obojího lidu za lidskými podmínkami existence.*“

Pod záštitou separatismu se „skrývaly“ různé ctižádosti. Uražená ješitnost, strach před konkurencí, nedostatek víry probít se k uznání vlastní hodnoty i ve větším celku a v neposlední řadě i zlá vůle. Iredenta na Slovensku opravdu existovala. Iredenta nebyla pouhým strašákem, měla jméno- Zadunají. Hnutí, které bylo silně podporované „*Anyaországem – tedy Maďarskem*“, jež se nejvášnivěji vrhalo právě na Slovensko.

Svatoštěpánská říše existovala 1000 let v různém rozsahu. Její soudržnost však nebyla na ráz úplně rozbita. „*Žije li člověk dlouho i se svou zlou ženou, zvykne si*“ říkají někteří Slováci. „*Nem, nem, szohá*“ (ne, ne, nikdy), říkají k rozdělení někteří Maďaři. Maďaři jsou podle autora velmi nacionalistickým, sebevědomým, dobyvatelským a vznětlivým národem. Jejich *Translajtanie* měla před převratem několik chyb, z nichž každá o sobě mohla rozbít stát.

¹¹² Maďarské nástrahy, In: *Lidové noviny*, 31.5. 1921, č. 267, roč. 29, s. 3.

Jako národ nebyli Maďaři nikdy jednotným celkem, z jedné strany to byl „černý lid“ z druhé strany páni. K ostatním národnostem prováděli Maďaři politiku dobyvatelů a zapomínali, že všechny národnostní menšiny měly v jejich zemi za hranicemi mateřské země *rozpínající s touhou náruč po ztracených dětech*. Maďaři měli jasně stanovený cíl: s Chorvaty, Srby a Rusíny se nedalo počítat, zbyli tedy Slováci, kteří měli být odděleni od Čechů. „*Češi vás utiskují, vy jste zvláštní národ- vraťte se!*“¹¹³

Češi tak slovenský autonomismus začali vnímat jako maďarskou intriku, která byla importovaná na Slovensko.

Stěžejní důvod slovenského autonomismu však vyvěral z emancipace slovenského národa, podněcován byl katolickou církví, která chtěla dosáhnout svých dříve neuskutečněných ambicí a především pak nespokojeností slovenského obyvatelstva s nastalou situací v novém státě, přičemž všechny tyto elementy využívalo Maďarsko k oslabení Československa.

Slovenská ľudová strana (SLS), která byla hlavní představitelkou slovenského autonomismu však sama uznávala, že Slovensko nebylo na autonomii dostatečně připraveno. Slovenský klub společně se SLS tak chtěl zřídit pouze administrativní samosprávu pro Slovensko, tedy zachovat župy a vytvořit župní svaz, avšak do budoucna se dané strany nevzdávaly možnosti slovenské autonomie.

Propad SLS ve volbách v roce 1920 dokázal, že voliči upřednostňovali témata, která se bezprostředně dotýkala jejich budoucnosti v novém státě a otázka slovenského autonomismu tak přešla na druhou kolej.¹¹⁴ Čeští a centralističtí slovenští poslanci pak v pražském parlamentu namítali, že autonomismus nemá podporu u valné většiny slovenských voličů a Šrobárův nástupce Ivan Dérer dokonce prohlásil, že SLS nemá právo mluvit jménem slovenského národa.

Obrat přišel právě v roce 1921. Předvolební sliby nesplnily očekávání a Československo zachvátila poválečná hospodářská krize. Ačkoli fungoval česko-slovenský trh, v nevýhodě byli právě Slováci, poněvadž jejich zboží nedokázalo obstát v konkurenci s tím českým.

Na sociálních problémech proto začala SLS stavět a autonomií chtěla vyvstalou situaci účelně řešit. Poměry Maďarů žijících na Slovensku byly podle Hlinky lepší, než poměry

¹¹³ Slováci a Češi, In: *Tribuna*, 2. 6. 1921, roč. 3, s. 1.

¹¹⁴ Volby do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění se konaly 18. 4. 1920 a Slovensko poprvé v historii volilo na základě všeobecného volebního práva. Volební právo nově získaly také ženy. Zájem obyvatelstva v těchto volbách směřoval k pozemkové reformě, socialismu a zestátnění. Podle únorových Lidových novin Židé a Maďaři vystupovali proti pozemkové reformě. Z té totiž vyplývalo, že nejvyšší přípustná míra půdy byla 150 ha, z čehož prý nešlo vyžít. Půda se navíc měla dostat do slovenských rukou, čímž se podle Maďarů podrýval maďarský vliv na území Slovenska.

samotných Slováků. Podle něj se Maďarům vedlo lépe a prakticky už nic nepotřebovali. Z toho však podle něj nevyplývalo, že by byli Maďaři zcela spokojeni. SLS se tak ve svém programu zaměřila na zisk všech práv, které si Maďaři žádali a to již z toho důvodu, že sami Slováci na sobě pociťovali bezprávnost.¹¹⁵

V červenci podle LN stála SLS na vrcholu své slávy a byla považována za pána Slovenska. Duch maďarského profesora Tuky osvítil Hlinku a ostatní předáky strany, kteří začali hovořit o konkrétních autonomních cílech a to pro čistě dualistické uspořádání Československé republiky. Hlinka se navíc začal ohlížet po spojení s maďarskou stranou křesťansko-sociální. Mělo dojít ke splynutí v jednu stranu, v rámci které by byla oddělená slovenská sekce.¹¹⁶

V létě roku 1921 se v tisku objevily tři konkrétní návrhy na autonomii vypracované Jurigou, Labayem a Tukou, přičemž všechny návrhy měly společného jmenovatele: svrchovanost slovenského národa. Zatímco Jurigův návrh v konečné fázi připomínal konfederaci, Labayův návrh autonomie byl ve srovnání s Jurigovým umírněnější, Tukův byl pak nejradikálnější a počítal se vznikem dvou samostatných států. Jeho návrh kalkuloval s vytvořením výborů, které měly nahradit parlament, přičemž české a slovenské výbory si měly mezi sebou pouze dopisovat.

Všechny typy autonomie byly pro kteroukoli českou stranu stojící u moci nepřijatelné. Přijetím autonomie by nastaly problémy, které nejen že by ze státu udělaly nefunkční systém, Češi by navíc museli autonomii povolit i ostatním národnostním skupinám žijícím v Československu, tedy i Němcům.

Žádný z návrhů se tedy nedostal k projednání do poslanecké sněmovny a celá věc tak měla spíše propagační charakter.¹¹⁷

Podle Hlinky a Tuky neúspěch autonomie zapříčinila i dobře vybudovaná zpravodajská služba v Paříži. Češi si podle listu *Slovenský národ*, jenž vycházel v Pešti, znamenitě zorganizovali podkopnou práci proti Slovákům a Maďarům. Poukázáno bylo na přátelství mezi Clemenceauem a Benešem, které podle listu vysvětlovalo i pochvalné články francouzských novin o Československu. I díky tomuto česko-francouzskému spojení bylo zmařeno Hlinkovo a Tukovo memorandum o slovenské autonomii, které bylo předloženo Společnosti národů. Francouzský tisk toto memorandum napadl, stejně jako anglického lorda Newtona, který při projednávání Trianonské smlouvy tvrdil, že Češi od obsazení Slovenska

¹¹⁵ Hlinkova péče o Maďary, In: *Lidové noviny*, 24.5. 1921, roč. 29. s. 2.

¹¹⁶ Politický život na Slovensku- Strana ľudová a její poměr k Maďarsku, In: *Lidové noviny*, červenec 1921, roč. 29. s. 2.

¹¹⁷ RYCHLÍK, J. *Češi a Slováci ve 20. století. Zv. 1., Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997. s. 104-109.

internovali 220 tisíc lidí. V reakci na tuto skutečnost mělo dojít ke sjezdu utlačovaných národů v Ženevě, na kterém měli být zastoupeni právě Slováci.¹¹⁸

6. 2 Maďarsko-věčný nepřítel

Začátkem srpna 1921 podali Maďaři návrh na změnu hranic Slovenska, přičemž hraniční čáru měla tvořit města Děvin, Boleráz, Leopoldov, Stará Kremnička, Miráňská Huť, a území nacházející se dále na východ. Přes výslovné znění mírové smlouvy tak Maďaři žádali odstoupení celého jižního Slovenska i s Bratislavou, Trnavou, Nitrou a Košicemi. Tento návrh byl velmocemi striktně odmítnut a navíc se jevil jako značně nevhodný, jelikož Maďarsko mělo v tomto období vyklízet západní Uhry. Maďaři přesto prohlašovali, že Slovenska se nikdy nevzdají a nadále ho prohlašovali za své území, které bylo dočasně pod českou okupací. Maďaři nehovořili o Československu, nýbrž o Cech-Ország. V tomto duchu pak vedli zahraniční propagandu s cílem, že Slováci jsou utlačováni a se svým stavem nespokojení.

Odstoupení jižního Slovenska žádali přednostně z důvodu československé hrozby, která sahala až k Pešti. To souviselo s další obavou, která mohla zabránit návratu Karla, v jehož osobě viděli Maďaři nejzřejmější osvědčení bývalého Magyarországu v rámci celého Uherska.¹¹⁹

Zprávy o maďarském teroru na slovenském jihu zaplavovaly československý tisk i v následujícím měsíci a to konkrétně šířením zpráv o příchodu Hortyho, který již v Pětikostelí i Burgenlandu udělal pořádek. Zbývalo Slovensko, na jehož území se měli věšet, střílet, pálit a masakrovat především ti, kteří posílali děti do slovenských škol.

V říjnu naléhala maďarská propaganda na slovenské dělnictvo, aby se dalo do služeb Hortyho, respektive jeho tajné organizace, která byla v úzkém spojení s maďarskými činiteli, jež společně zamýšlely násilný převrat na celém Slovensku. Nutno podotknout, že jen několik dní před tímto sdělením se rozpadl spolek Probouzejícího se Maďarska. Lidové noviny o tom informovaly 13. října 1921.¹²⁰

Problematická situace přetrvávala i na konci roku, když na území gemerské župy nacházející se na slovensko-maďarské hranici vpadlo maďarské nepravé vojsko, přičemž

¹¹⁸ Slovenský národ, In: *Lidové noviny*, 17.6. 1921, roč. 29. s. 2.

¹¹⁹ Slovensko a Maďaři, In: *Lidové noviny*, 15. 8. 1921, č. 406, roč. 29, s. 1.

¹²⁰ Rozklad maďarského šovénství, In: *Lidové noviny*, 13.10. 1921, č. 514, roč. 29, s. 1.

zajatí důstojníci byli odvečeni za hranice Mařarska, jeden z nich zemřel na místě a další podlehl mučení.¹²¹

¹²¹ Mařarské útoky na naše území, In: *Lidové noviny*, 30. 11. 1921, č. 599, roč. 29, s. 1.

7. Habsburský pokus o restituci Maďarska

Nejfrekventovanějším tématem v Lidových novinách v roce 1921 byl bezpochybně tzv. dvojí návrat Karla IV. Habsburského do Maďarska. Problematiku obnovy království blíže přibližuje podkapitola II. 1 *Obnova Maďarského království*.

Tato poslední VII. kapitola se věnuje konkrétním návratům Karla do Maďarska a následným dopadům především na československý stát.

7. 1 Fenomén Horty

V předchozích kapitolách bylo naznačeno, že Miklós Horty jako regent nechtěl zásadně zasahovat do vnitřní politiky státu. K jeho ústavním pravomocem však patřilo jmenování ministrů zahraničí, zplnomocněných i zvláštních ministrů. Jednalo se tedy o atributy, které úzce souvisely se zahraniční politikou, která v letech 1919-1944 prakticky nemohla fungovat bez přispění Hortyho. Triviálními záležitostmi zahraniční politiky se Horty příliš nezabýval, jeho síla spočívala v armádě, kterou po schválení parlamentu mohl použít i mimo hranice Maďarska. Nemůžeme však říci, že by byl Horty zcela pasivní ve vládních otázkách. Podobně jako předchozích politické špičky i Hortyho určujícím rysem byla územní revize, specifickým rysem byl pak antikomunismus, kterým byl doslova posedlým. Regentovi byla blízká Velká Británie, kterou považoval za neporazitelnou námořní velmoc, vážil si také Spojených států amerických, kterých si cenil na poli technickém a hospodářském, jako velmoc však USA neviděl. Pozitivně vnímal autoritativní režimy, především pak ty, které byly podobné s maďarským režimem a které svou politikou měly rozložit versailleský systém.

Lidové noviny a Tribuna pravidelně informovaly respondenty o osobě Miklóse Hortyho, vztah Československa byl však podle článků k jeho osobě negativní a v rámci let 1920-1921 jsem prakticky nenašla článek, který by se pozitivně vyjádřil o jeho osobě. Za všechny uvedme 2 články, které reflektují situaci v Maďarsku v době Hortyho působení očima Čechoslováků.

17. dubna 1920 vydala Tribuna článek týkající se poměrů v Budapešti. Ty byly podle původní zprávy z 12. dubna nesnesitelné. *„Není veřejná bezpečnost. Domy se uzavírají ve 20 hodin a od 22. hodiny je požadována legitimace, jde-li o křesťana, postačí mu průkaz, jde-li o Žida, bývá surově týrán a jsou mu odebrány všechny peníze. Ženy nejsou vůbec respektovány. Bílí teroristé jsou chráněni úřady, a když dojdou stížnosti na tyto násilné činy,*

bývají zodpovězeny, že jsou to činy nezodpovědné lúzy. S přepychem bohatých a výše postavených kontrastuje bída dělnických tříd a středních stavů. Drahota je na vysokém stupni a továrny stojí. To jsou poměry vládnoucí v hlavním městě za vlády Hortyho. Neuvěřitelně a přeci tak příznačně pro tohoto zarputilého nepřítel Slovanského, který jest stále připraven i zbraní ohrožovat klid naší republiky, který vyřkl klatbu všemu slovanskému.“¹²²

I v tomto článku opětovně se dotýkajícího problematiky Bílého teroru sledujeme nadnesenost osoby Hortyho a postavení Židů v Maďarsku. Předchozí kapitoly nám naznačily, že Židé v Budapešti ještě v roce 1920 měli velmi dobré postavení a jejich činnost měla prakticky vzkvétající tendence.

Lidové noviny v září roku 1921 informovaly o maďarském teroru na slovenském jihu. Maďaři měli podle článku terorizovat slovenský lid šířením zpráv, „ že přijde Horty, který již v Pétikostelí udělal pořádek a nyní je v Burgenlandu. Pak prý přijde na Slovensko, kde bude všeset, střílet, pálit a masakrovat především ty, kteří posílají děti do slovenských škol.“¹²³

Otázka Burgenladu, který měl být Maďary vyklizen a předán Rakousku, byla zřejmě složitá a zdoluhavá, rozhodně však nebyla doprovázena masakrováním, stejně tak v odborné biografii nedohledáme odkaz související s krveprolitím na slovenském jihu. Maďarizace školství totiž dosáhla svého vrcholu ještě za dob Uherska a to konkrétně po volbách v roce 1905, kdy na základě Apponyiho zákonů mělo dojít k maďarizaci také nejnižšího školství a slovenština tímto měla být vytlačena z lidových, tedy základních škol.

7. 2 Královská otázka

Osud habsburské dynastie zůstával nejistý i v rámci obnoveného království. Zákon z roku 1920 poukazoval pouze na formu státního zřízení, postavení sesazeného panovníka však zůstávalo blíže nespecifikováno. Především v prvních letech Bethlenovy éry vyvstal klíčový problém ohledně prozatímního či trvalého charakteru regentství. Karel se při odjezdu z Vídně zřekl královské moci, podle maďarského práva však tato abdikace nebyla pravomocným aktem. O dané problematice informovaly obdobně Lidové noviny i Tribuna. Francouzský redaktor André Chéradame zaslal „Matinu“ výsledky svých budapešťských poznatků o kandidátech, kteří přicházeli v úvahu pro maďarský trůn. Podle maďarských legitimistů bývalý císař Karel nikdy nepodepsal listinu, ve které by se zřekl trůnu, nýbrž jen uznal dočasné přerušení své královské moci, aby maďarskému národu umožnil svobodně se

¹²² Poměry v Budapešti, In: *Tribuna*, 17. 4. 1920, roč. 2, s. 1.

¹²³ Maďarský teror na slovenském jihu, In: *Lidové noviny*, 6.9. 1921, č. 445, roč. 29, s. 2.

rozhodnout. Tento list, který by podle maďarského práva vyžadoval spolupodpisu ministerského předsedy a schválení parlamentu, byl odevzdán pouze Karlovým přátelům. Právní formální předpisy tak nebyly učiněny, proto legitimisté pokládali bývalého císaře Karla za skutečného maďarského mocnáře. Jelikož Karel nepodepsal mírovou smlouvu, byl doposud také vládcem těch krajů, které těmito smlouvami byly přiznány Československu, Rumunsku a Jugoslávii. Z toho vyplývá, že znovunastolení exulanta by znamenalo narušení Trianonské, St.-Germainské a Versailleské smlouvy. Autor článku viděl v osmiletém arcivévodovi Ottovi kandidáta pro nejhorší případy, vládu Horthyho, Apponyiho a Andrásyho označil za posílenou germanofilským směrem a arcivévodu Josefa nazval miláčkem maďarského venkovského lidu.¹²⁴

Horty, Teleki i Gratz patřili ke skupině legitimistů a Karel počítal s tím, že právě tyto vedoucí špičky maďarské politiky mu připraví půdu vhodnou pro jeho návrat. Horty byl s exkrálem Karlem v neustálém kontaktu, a ačkoli Horty přislíbil Karlovi věrnost, zdůrazňoval, že jedině on může posoudit vhodnou dobu pro návrat Karla do země. Karlovi přívrženci byli rozštěpeni po celé zemi a po Karlovi mj. požadovali, aby zrušil závazek pragmatické sankce a zřekl se práva na jiný trůn. Karel tyto podmínky přijal a o svém stanovisku informoval Hortyho prostřednictvím dopisu. V dopise odeslaném 8. listopadu 1920 Karel informoval Hortyho o státní maďarské suverenitě, v rámci které by měl být Karel ústavním králem. Tento dopis však Horty kvůli vnitropolitickému i zahraničněpolitickému dopadu nezveřejnil. Byla tak otřesena důvěra nejen samotného Karla, ale i ostatních legitimistů preferujících puč. Z dřívějších partnerů se tak rázem stali protivníci hledající mezinárodní podporu.

Telekiho vedená politika měla zvýšit zahraničněpolitickou autoritu země i mezinárodní prestiž regenta, což mělo v důsledku vést ke zlepšení vztahů se sousedními státy. Z toho začal těžit právě Horty a jeho pozice začala sílit. Jeho postavení podepřely také nové bilaterální smlouvy, které byly primárně zaměřeny protimaďarsky. K těmto smlouvám patřila například Československo-jugoslávská dohoda hovořící o vojenské spolupráci v případě ohrožení Maďarskem.

26. března 1921 přijel nečekaně, bez jakékoli konkrétnější dohody s přívrženci, exkrál Karel do Szombathelye. Zde se setkal s Telekim, který do města přijel za účelem velikonočních oslav a na Karla naléhal, aby urychleně opustil zemi. Karel to odmítl a odjel celou situaci řešit do Budapeště. 27. března 1921 se zde setkal s Hortym, který jeho

¹²⁴ Maďarské nebezpečí- Královská otázka a nároky excísaře Karla-nová opoziční politická skupina, In: *Tribuna*, 11. 1. 1921, roč. 3, s. 1.

požadavek na převzetí moci striktně zavrhl a i on naléhal, aby okamžitě opustil zemi. Karel to sice přislíbil, přesto ještě týden zůstal v Szombathelye. Jeho pobyt způsobil paniku v okolních zemích a konsolidace střední Evropy tak byla opět narušena. Zahraničně politickým problémem se stal fakt, že návrat Karla považovala maďarská strana, tedy především Horty, Teleki a Gratz, za vnitropolitický akt.

Členové maďarské diplomacie i maďarské vlády si však byli vědomi hrozících dopadů, proto zdůrazňovali, že vládnoucí špičky nevěděli o chystaném návratu Karla. Na Slovensku bylo mnoho přívrženců Karla, československá strana tak měla důvodné obavy z restaurace Habsburků v Maďarsku. Počínaje 29. březnem 1921 požadovalo Československo s Jugoslávií okamžitý odchod Karla i detronizaci Habsburků, 3. dubna byl dán pokyn k předání ultimativní nóty, na které spolupracovalo Československo společně s Itálií a Jugoslávií. Proti této nótě se postavila Velká Británie a Francie. Velmoci vycházely z nót Konference velvyslanců vydaných v únoru 1920. Tím se de facto snažily zamezit krokům, které mohly vést k válečnému konfliktu. To se jim povedlo. Ultimativní nóta v konečné fázi nebyla předána, jelikož Karel 5. dubna 1921 opustil zemi a navrátil se zpět do Švýcarska.¹²⁵ To oznámil ministerský předseda Teleki Národnímu shromáždění, na kterém mj. prohlásil, že exkrál opustil Kamenec v 10 hodin 35 minut z důvodu „*neprospěchu pro vnitřní i zahraniční situaci země.*“¹²⁶ Tomuto článku přecházely informace týkající se Karlova příjezdu a stanoviska jednotlivých velmocí.

Lidové noviny otiskly maďarskou úřední zprávu o Karlově příjezdu, která měla být způsobena neodpovědnými vlivy, a proto měla cesta zachovat soukromý ráz pobytu. Malá dohoda na to reagovala ultimátem, aby Karel okamžitě opustil území Maďarska. Pokud by se tak nestalo, učinily by vlády Československa, SHS a Rumunska takové kroky, aby byla habsburská otázka vyřešena co nejrychleji.

Stanovisko Lidových novin tak v tomto případě vycházelo z reálné podstaty věci, tedy z mobilizace armády.¹²⁷

Již po prvním královském puči sledujeme rozličné postoje velmocí a malodohodových států, diferencovanost stanovisek se pak ve velkém promítla především po druhém královském puči. Ačkoli se Velká i Malá dohoda postavila proti Karlovu dobrodružství, z diplomatických kruhů bylo oznámeno, že se Velká dohoda chovala velmi rezervovaně.

¹²⁵ IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem, 2002. s. 229-232

¹²⁶ Karel Habsburský opustil Maďarsko, In: *Tribuna*, 5. 4. 1921, roč. 3, s. 1.

¹²⁷ Maďarská úřední zpráva o Karlově příjezdu, In: *Lidové noviny*, 18. 4. 1921, roč. 29, s. 2.

„Velká dohoda zatím nemá příčiny k zakročení, ježto maďarský jednatel v Římě se dostavil z rozkazu maďarské vlády k hraběti Sforzovi a prohlásil, že maďarská vláda učiní vše, aby zabránila návratu Karla na maďarský trůn. Hrabě Sforza prohlásil tyto výklady za uspokojivé a vzal je na vědomí. V diplomatických dohodových kruzích se má za to, že Karel i když neodcestuje bezprostředně, přece odcestuje v nejkratší době, aniž by to mělo v zápětí nějaké komplikace.“¹²⁸ Mnohem preciznější se ukázalo stanovisko Malé dohody, která prohlásila, že je pro ni Karlův návrat důvodu k casus belli.

Ačkoli Karlův pobyt trval prakticky jen týden, následky zanechal dalekosáhlé. Mezinárodní postavení Maďarska se opětovně zhoršilo, sousední státy tento návrat utvrdil a došlo k dotvoření Malé dohody a Československo začalo blíže jednat s Polskem. Zatímco autorita krále se rázem ocitla na bodě mrazu, Horty společně s maďarskou vládou dokázal posílit vztahy s Velkou Británií a Itálií.

Postoj výše zmíněných dohodových velmocí se však ukázal po půl roce problematický, poněvadž státy Malé dohody nazvaly Velkou Británií a Itálií za maďarofilské. Nespokojenost pramenila z druhého puče exkrále Karla, který proběhl 20. října 1921. Tento puč se v mnohém lišil od toho prvního. Karel si byl především vědom dvou zásadních problémů. První problém tkvěl v tom, že by Horty svěřenou moc nepředal dobrovolně a ústavnost převratu by bylo potřebné pojistit jednáním s vládou.

Samotnému druhému puči předcházelo jednání vlády, z něhož vzešlo, že královská otázka není uzavřenou záležitostí a pro konsolidaci vnitropolitické a zahraničněpolitické situace musí hledat vláda nové alternativy. Jednou z alternativ byla detronizace Karla, přičemž jeho trůn by připadl nejstaršímu synovi Ottovi. Po dobu Ottovi nezletilosti by za něj fungovala regentská vláda, tímto způsobem se chtěla maďarská vláda vyhnout dalšímu královskému puči i samotné detronizace celého habsburského rodu. Karel i jeho manželka Zita však trvali na svých panovnických právech a v době Bethlenova projevu, který informoval o výše zmíněném kompromisu, byla královská dvojice zpět v Maďarsku.

Původní Karlův plán byl poměrně jednoduchý. Král měl společně se svými vojenskými jednotkami 24. října 1921 obsadit Budapešť, převzít moc do vlastních rukou a jmenovat novou vládu v čele s Istvánem Rakovszkym. Jeho plány se však záhy staly iluzorní, poněvadž Bethlenova vláda společně se Hortym učinila rázná opatření. Vláda se odvolávala na z. čl. I. 1920, který hovořil o tom, že Karel *nemůže převzít uplatňování panovnických práv, opětovně musí opustit zemi a také jeho jednotky mu nemohou přísahat*

¹²⁸ Likvidace dobrodružstev exkrále Karla, In: *Tribuna*, 1. 4. 1921, roč. 3, s. 3.

*věrnost.*¹²⁹

Druhý restaurační pokus jednoznačně zavrhly také velmoci. Ty byly bezprostředně po události informovány ministrem zahraničí Bánffyem o nezměněném postoji Maďarska, které si kladlo za cíl provést všechny možnosti, jež by vedly k vyhoštění krále ze země. Nicméně Malá dohoda se s takovýmto ukončením celé situace nechtěla spokojit. Malodohodové státy začaly po Maďarsku požadovat detronizaci celého habsburského rodu, odzbrojení Maďarska i úplné plnění Trianonské mírové smlouvy. I v této situaci došlo k mobilizaci československých a jugoslávských vojsk, které se začaly koncentrovat podél maďarských hranic.

Lidové noviny v říjnu roku 1921 informovaly o prvním dnu částečné mobilizace v Československu. 1. den mobilizace proběhl 27. října 1921, Maďarsku byly předány níže stanovené podmínky. Pokud by nebyly tyto podmínky splněny, došlo by k obsazení Pešti československým a jugoslávským vojskem.

1. Odjezd Karla

2. Parlament se zřekne slavnostně a navždy Karla

3. Úplné odzbrojení

4. Vydání Burgenlandu

5. Doplnění Trianonského míru potřebným ustanovením proti ohrožování míru habsburské rejdy

6. Odstranění Horthyho

Podle říjnových Lidových novin nešlo Maďarům zcela věřit ani po zatčení Karla. Jeho opětovný návrat byl důsledkem příčiny, která pramenila v hlouby. Ráz maďarské politiky tkvěl ve zvrácení Trianonské smlouvy, kdyby byla tato smlouva dodržovaná, Karel by se nemohl vrátit. Maďarsko však soustavně tuto smlouvu porušovalo: neodzbrojilo, intrikovalo, podporovalo nepřátelský program v sousedních zemích a jednotliví členové maďarské vlády koketovali s Habsburky. Karlistická agitace tak podle Čechů byla zřejmá a neposkytovala nijaké záruky, že Maďarsko začne dělat loajální politiku.¹³⁰

Dohodové velmoci tak chtěly zabránit reálnému ozbrojenému konfliktu a maďarská vláda byla vyzvána k detronizaci Karla IV. a způsob vyhoštění měl být proveden v souladu se spojenci. Velmoci se k celé situaci postavily poměrně umírněně, jelikož braly v potaz uvěznění královské dvojce. Československo společně s Jugoslávií i nadále pokračovalo ve vojenských přípravách a Beneš dal dokonce 29. října 1921 maďarské vládě ultimátum. *V něm*

¹²⁹ IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem 2002, s. 230.

¹³⁰ Co předcházelo v Maďarsku, In: *Lidové noviny*, 27. 10. 1921, č. 540, roč. 29, s. 1.

*požadoval, aby do 1. listopadu bylo deklarováno vyloučení všech Habsburků z dědictví maďarského trůnu, absolutní realizace ustanovení mírové smlouvy, úplné odzbrojení maďarské armády a uhrazení nákladů na mobilizaci.*¹³¹

V tomto okamžiku se dostáváme k poměrům, které byly načrtnuty již v úvodu problematiky týkající se druhého puče. Do rozporu se díky odlišnému vnímání celé situace dostaly dohodové velmoci a státy Malé dohody. I přes tuto diferenci tlak, který byl na maďarskou stranu vyvíjen, zapříčinil, že se maďarská vláda zavázala k tomu, že bude vycházet z usnesení Konference velvyslanců ze 4. února 1920 a 3. dubna 1921. Tato konference poukazovala na vyloučení Habsburků z práva na maďarský trůn, a ačkoli volba krále nebyla zamítnuta, musela být odsouhlasena velmocemi.

Karel vyvstalou situace negoval, nezřekl se trůnu a nepřijal ani zákon o detronizaci jeho rodu. S manželkou byl převezen na ostrov Madeira, kde 1. dubna 1922 zemřel na španělskou chřipku. Vzhledem k problematické situaci tak de facto Karlova smrt ulehčila postavení Hortyho režimu.¹³²

¹³¹ IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem, 2002. s. 232.

¹³² Tamtéž, s. 232.

Závěr

Výše zmíněné řádky poukazují na konstituování nových států, které bylo podepřeno neustálým napětím. Na území Maďarska se průběhu dvou let vystřídalo několik vlád a prakticky všechny vycházely z nestandardních procesů, kterých bylo v rozmezí let 1920-1921 nespočet. Gradující napětí tak de facto vyvrcholilo problematikou královské otázky, na kterou reagovalo ze všech zúčastněných států nejintenzivněji právě Československo. Inkompatibilitnost vnitřní i zahraniční politiky nebyla příznačná pouze pro léta, kterým se tato práce věnuje, ale pokračovala prakticky až do konce 2. světové války.

Účelem mé práce nebylo zhodnocení dějin mezinárodních vztahů, nýbrž to, jak běžný Čech, respondent, vnímal dobovou atmosféru na československém pomezí. Lidové noviny vycházely v Brně a jejich šéfredaktorem byl Arnošt Heinrich. V rozmezí let 1920-1921 se Lidové noviny věnovaly maďarské problematice takřka dennodenně. O četnosti článků svědčí právě fakt, že vydavatelství sídlilo v Brně, které se nacházelo blíže k veškerému maďarskému dění.

Tribuna vycházela v Praze, kvantita článků týkající se maďarských témat tak byla o poznání menší. Články Tribuny však bývaly ve srovnání s Lidovými novinami více rozpracované. Šéfredaktorem byl František Peroutka.

Pro obě periodika bylo charakteristické přebírání článků. Mnohdy tak docházelo k nekritickému přejímání zpráv, mnohé zprávy se dramatizovaly a samotná skutečnost pak byla zkreslená.

Československý recipient tak při čtení musel být velmi ostražitý, pokud si chtěl vytvořit reálný pohled na maďarské dění. Z daných článků však vyplývá, že čeští občané jednoduše nevěřili Maďarsku, potažmo také Slovensku, které vnímali velmi nedůvěřivě, což se také negativně promítlo v následujících letech.

Hledání kompromisních cest mezi Československem a Maďarskem se ukázalo i v dalších letech velmi problematické.

Resumé

My thesis focuses on Czechoslovak-Hungarian relations in 1920-1921, particularly from czech citizen point of view. I have studied and taken the facts not only from the special literature and publications, but mainly from the two most famous periodicals at that time – „Lidové noviny“ and „Tribuny“. The dissertation summarizes the 1920-1921 period, where it all began with the „Trianonian Peace Pact“. It also mentions previous significant events and facts like the World War I, Versailles peace concept and other international treaties and agreement. I tried to provide an idea, what news were presented to the newspaper readers, how did they absorb it and, of course, how did the articles influence the public opinion and thinking.

Seznam použité literatury

Periodika

Lidové noviny 1920, 1921

Tribuna 1920, 1921

Elektronické zdroje

http://cs.wikipedia.org/wiki/Martinsk%C3%A1_deklarace

<http://bohumildolezal.lidovky.cz/texty/rs715.html>

<http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/415-problem-maleho-naroda-a-masarykuv-nacionalismus.html>

Literatura

ROMSICS, I.: *Trianonská mierová zmluva*. Kalligram, Bratislava 2006.

HRONSKÝ, M.: *Boj o Slovensko a Trianon*. NLC, Bratislava 1998.

MICHELA, M.: *Pod heslom integrity*. Kalligram, Bratislava 2009.

KOVÁČ, D.: *Dějiny Slovenska*. LN, Praha 2010.

IRMANOVÁ, E.: *Maďarsko a versailleský mírový systém*. Albis International, Ústí nad Labem 2002.

PEROUTKA, F.: *Budování státu, svazek I*. Academie, Praha 2003.

DEJMEK, J.: *Zrod nové Evropy*. Historický ústav AV ČR, v.v.i., Praha 2011.

KONTLER, László. *Dějiny Maďarska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 (2. vydání).

TÓTH, A. *Koncentrační kabinet Károlye Huszára v Maďarsku - naplnění představ Dohody?. Slovanský přehled*, Praha, Historický ústav AV ČR.

PRAŽÁK, R. a kol.: *Dějiny Maďarska*. Masarykova univerzita, Brno 1993.

RYCHLÍK, J. *Češi a Slováci ve 20. století. Zv. 1., Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997.

Přílohy

1. Titulní strana *Lidových novin* z 1. 1. 1920
2. Třetí strana *Lidových novin* z 24. 12. 1920
3. Titulní strana *Lidových novin* z 1. 1. 1921